

תָּמֻז
תָּמֻז
TAMUZ
AV
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Plastika Jojo Ohayona Chaverut – Přátelství, čerstvě umístěná na šumavské Slunečné.
Foto Harry Farkaš.

LIMMUD 2017

Ve dnech 24. až 28. května proběhl v Blansku už čtvrtý ročník tzv. Limmudu, akce pořádané Federací židovských obcí v ČR. Je určen především pro rodiny s dětmi a pro budoucnost židovské komunity v ČR má velký význam. Jeho realizace byla možná i díky řadě dobrovolníků a díky sponzorům se stala cena pobytu pro účastníky veľmi prijateľnou. Zájem o tento typ setkání rok od roku stoupá – letošních účastníků bylo přes 200 a na všechny zájemce se ani nedostalo. Hlavním tématom Limmudu 2017 bylo heslo „Všetchny chutě Izraele“. Mezi přednášejícími se objevil např. Daniel Meron, velvyslanec Státu Izrael v ČR, politolog Tomáš Pojar, ředitel Českého centra v Izraeli Lukáš Příbyl a izraelští rabíni Jehuda Jesharim a Shaiya Rothberg. Pro Limmud je typická otevřenost; scházejí se na něm lidé s nejrůznějšími židovským zázemím, kulturními preferencemi či náboženskou praxí, aby spolu trávili čas při přednáškách, dílnách, uměleckých produkcích nebo při společných aktivitách rodičů a dětí. Velmi dobře ho charakterizuje heslo: Ať už jste na své židovské cestě kdekoliv, Limmud vás posune o krok dál!

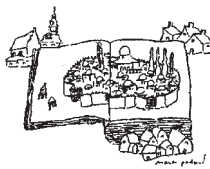
Program pro děti byl připraven v pěti skupinách od nejmenších až po dospívající, tzv. Teen Limmud. I mládež se ve svých aktivitách věnovala především Izraeli.

Vedle oficiálního programu bylo v areálu hotelu mnoho ďalších možností, jak spoločne trávit čas. Velké oblíbené se těšil bazén se slanou vodou a trampolína. Program pro děti vyvrcholil velkou hrou, jejímž tématem bylo budování „Jeruzaléma“. Součástí byla i dobrodružná jízda na laně ze střechy hotelu na břeh rybníka.

Tak jako vždy se v rámci Limmudu konaly i bohoslužby. S minjanem problémy nebyly. K vrcholu celého pobytu pak patřila oslava šabatu, na které se nějakým způsobem podíleli všichni účastníci Limmudu 2017. *jak*

VOLBY V BRATISLAVĚ

25. júna 2017 sa v Bratislave konalo volebné zhromaždenie členov židovskej náboženskej obce (ŽNO). Volilo sa predstavenstvo, ktoré bude počas nasledujúcich štyroch rokov riadiacim a štatutárnym orgánom a zároveň určí duchovné aj ekonomické smerovanie obce. Novozvolené predstavenstvo (11 osôb) si na svojom prvom zasadnutí zvolí spomedzi seba predsedu a podpredsedov ŽNO. Nie je to pravidlom, ale zvyčajne sa predsedom obce stáva ten, kto vo voľbách získal najviac voličských hlasov. V čase písania tohto príspevku nie je ešte známe meno predsedu a jeho podpredsedov.

AKTUALITY

Voľby sa konali v čase výrazného nárastu pnutia a osobných animozít medzi niektorými členmi obce. Nejde o nejaké zásadné názorové rozdiely na úlohy a smerovanie obce, skôr o osobnú nevraživosť medzi jednotlivcami.

Ako člen odstupujúceho (bývalého) predsedníctva ŽNO Bratislava môžem uviesť, že za posledné štyri roky si nespomínam ani na jedno zasadnutie predstavenstva, na ktorom by nedochádzalo k verbálnym útokom na Ústredný zväz židovských náboženských obcí alebo k osobným a neraz celkom iracionálnym útokom na jeho predsedu.

V podobnom duchu osobných útokov sa niesla aj správa Revíznej komisie (RK) čítaná na volebnom zhromaždení, ktorá bola v diskusii označená za volebnú kampaň predsedu RK. Celá volebná schôdzka bola poznačená osobnými útokmi. Slabo moderovanú diskusiu nasledujúcu po čítaní správy RK charakterizovala nemožnosť pokojných a argumentačne vecných príspevkov. K slovu sa dostávali skôr tí, ktorí prejavili dostatok agresivity a kriku, než tí, ktorí by mali argumenty a dokázali ich obhájiť. Stručne sa to dá zhrnúť do označenia „atmosféra demagógie a populizmu“.

Výsledkom hlasovania je posilnenie zastúpenia starších členov obce do jej predstavenstva. Z hľadiska zoradenia podľa počtu získaných voličských hlasov získal prvé miesto predseda bývalej RK (stredná generácia, cca 46 ročný), na nasledujúcich troch miestach sú ľudia s priemerným vekom nad 70 rokov a zvolení boli aj zástupcovia generácie 75+. Za porazených možno označiť členov skupiny, ktorá k voľbám pristúpila pod označením „Komunita 21“ (21. storočie) a ktorá (na rozdiel od ostatných kandidátov) vopred predstavila svoju kandidátku s fotografiami a so stručnými charakteristikami uchádzačov a zároveň s popisom ich volebného programu. „Komunita 21“ bola tvorená prevažne mladšími ľuďmi, niektorí z nich už v minulosti dosiahli značné úspechy pri práci v prospech obce a do ich profesionálneho profilu viac patrí to, čo pre

obec urobili, než to, čo povedali alebo nepovedali. Signifikantné je, že rozoslание volebnej kandidátky „Komunita 21“ prostredníctvom mailu ÚZ ŽNO bolo v správe RK označené za „bezprecedentné zasahovanie ÚZ ŽNO do volieb bratislavskej obce“. Treba dodať, že rovnaká možnosť bola zo strany ÚZ ŽNO ponúkaná pre všetkých kandidátov.

Je nepísaným pravidlom, že každé víťazné volebné zoskupenie si po voľbách zasluhuje svojich sto dní pokoja, obdobie, počas ktorého sa môže nerušene artikulovať. To je dôvod, pre ktorý nechcem v tejto chvíli robiť závery a prognózy o budúcom smerovaní ŽNO Bratislava. *jf*

POCTA VĚŘE JELÍNKOVÉ

Jihomoravský krajský úřad v Brně každoročně vyhlašuje soutěž o nejlépe opravenou kulturní památku. V letošním jubilejním 10. ročníku přidal též ocenění zaslužilým jednotlivcům zvané Rytíř péče o památky v Jihomoravském kraji. Těto pocty se dostalo rovněž PhDr. Věře Jelínkové, dlouholeté správce hřbitova v Ivančicích (od r. 2006), ale též hybatele péče o památky v tomto městě obecně. Věra Jelínková (nar. 1947), od r. 1969 vedoucí pracovnice v Moravské zemské knihovně v Brně, je jedním z posledních potomků kdysi významné židovské obce v Ivančicích, a má proto k městu a jeho židovským památkám mimořádně vřelý vztah. Právě díky její iniciativě a entuziasmu došlo v uplynulých deseti letech k opravě areálu hřbitova, který je nyní chloubou města a Židovské obce Brno jako majitelky pohřebiště. Za to vše jí patří velký dík i blahopřání k získanému ocenění. *jk*

OBSAH

- Sidra na tento měsíc 4–5
 Vracet lidem jména
 rozhovor s Danielem Polakovičem 6–7
 Stupava a jej židovské pamiatky 8–9
 O knize *Cizí i blízcí* 10
 K výstavě obrazů Gerharda Richtera 11
 Herzl reloaded – Rabinovici
 a Sznajder si dopisují
 s Theodorem Herzlem 12–14
 O divadelním představení *Dynastie* 15
*Náhrobky nad mořem – putování
 za židovskými památkami
 ve Funchalu* 16–17
 Kdo byla Melanie Gaertnerová 17
 Srovnat zlo s dobrem
 rozhovor s Uri Orlevem 18–19
 O sociálních sítích ŽMP 20
 Izrael: *Válka o historii* 21
 Výběr z českých médií 22
 Kalendárium 23
 Zprávy, kultura, inzerce 24–27
 Zprávy ze světa 28

O aktivitách Amerického židovského výboru (AJC) informujeme na těchto stránkách pravidelně. Je to jeden z nejstarších a nejspolehlivějších partnerů naší Federace, společně jsme již v devadesátých letech prosazovali odškodnění našich přeživších, řešili restituce židovského majetku, vyjadřovali se k nárůstu antisemitismu v Evropě (definice antisemitismu, kterou nedávno přijal i Evropský parlament, vychází z Berlínské deklarace z roku 2004, jejíž první znění jsme tvořili společně) atd. Před sedmi lety jsme také přinesli zprávu o tom, že *American Jewish Committee* změnil název svého výročního zasedání na *Global Forum*. Formát a význam této konference však zůstal stejný. Letos se počátkem června ve washingtonském hotelu Hilton konal již po stosedmé.

Ano, je to ten stejný hotel, kde v roce 1981 jakýsi John Hinckley postřelil prezidenta Ronalda Reagana, aby udělal dojem na slavnou herečku Jodie Foster. Chtělo by se říci, zkratka Amerika! Ale kam za tu dobu došel svět? A jaká je vlastně Amerika v Trumpově éře? Pojďme se tedy podívat spíše na to, co se ve Spojených státech a v jejich židovské komunitě dnes děje, než abychom obšírně referovali o řečnících Globálního fóra a o jejich více či méně zajímavých příspěvcích. Ostatně většinu těch hlavních je možno shlédnout na internetových stránkách www.ajc.org.

ROZDĚLENÍ

Je počátek června 2017 a v Bílém domě sedí čtyři a půl měsíce nově zvolený prezident Donald Trump. Pro mnohé Američany zní toto sousloví jako noční můra či špatný vtíp. Nemožnou si na ně zvyknout. Nejinak je tomu i v židovské komunitě. Ta, jak známo, vždy většinově volila kandidáty demokratické strany. Podle několika průzkumů tomu tak bylo i při posledních volbách, a to i přes zásadní kritiku zahraniční politiky prezidenta Obamy, přes velké výhrady k Hillary Clintonové a přes odmítnutí příliš levicových názorů Bernieho Sanderse

(bez ohledu na to, že je Žid). Prezidentské volby Ameriku – a její židovskou komunitu – rozdělily. S napětím teď čeká, co bude dál. Všichni jsou doslova přikovaní k obrazovkám, když před senátním výborem vypovídá odvolaný ředitel FBI Comey (mnozí doufají, že to je klíčový moment, který umožní Trumpovo sesazení, a budou zklamáni, když k tomu nedojde). Jiní hodnotí pozitivně Trumpovu návštěvu v Izraeli a jeho rozhodná

V TRUMPOVĚ ÉŘE / Další Globální fórum AJC /

slova, která by od jeho předchůdce nikdy nezazněla.

Americká židovská veřejnost již delší dobu otevřeně diskutuje o izraelské politice. Část se nechává strhnout k značně kritickým postojům vůči úvahám o okupaci, ba dokonce apartheidu, které zaznívají z protiizraelsky zaměřených médií. AJC však tvrdošíjně drží pozici politického středu, komunikuje s partnery mezi republikány i demokraty, vytváří aliance a platformy, které jdou napříč politickým spektrem, a to nejen ve vztahu k Izraeli. Ostatně AJC to dělal vždy a díky tomu může být takto dlouhodobě úspěšný.

Vraťme se tedy přece jen na naši konferenci. Letošní ročník Globálního fóra byl v mnohém rekordní. Třídenního zasedání se zúčastnilo více než 2500 lidí ze Spojených států a dalších sedmdesáti zemí světa. Program probíhal paralelně v několika sekcích. A viditelně tu poklesl věkový průměr.

Mladí, kterým AJC věnuje systematickou pozornost a dává vždy velký prostor, se již nespokojili jen s částí nazvanou ACCESS. Aktivně se zúčastňují všech seminářů, přednášek a setkání na nejrůznější témata a jejich názorům je věnována patřičná pozornost. Celé nedělní odpoledne bylo věnováno pouze jim a situaci v univerzitních kampuzech, kam také dorazila diskuse – často velmi vyhrocená – o izraelské politice.

SLAVNÝ RUMUN A ŠESTIDENNÍ VÁLKA

Konference se vždy pyšní jmény premiérů a prezidentů, kteří v programu vystupují. Letos stojí za zmínku nový rumunský prezident Klaus Werner Iohannis, který obdržel letošní výroční cenu AJC *Světlo mezi národy* za přínos demokracii a právnímu státu. Připomeňme, že Iohannis je etnický Němec, byl primátorem města Sibiu a v roce 2014 překvapivě vyhrál volby, když se postavil do čela úspěšné protikorupční kampaně. To vše zapůsobilo na delegaci AJC v čele s tajemníkem Davidem Harrisem při nedávné návštěvě Rumunska. AJC se tak jednomyslně rozhodl pro letošek pro toho-

to laureáta. Svou roli sehrál i fakt, že za rumunského předsednictví se Mezinárodní alianci pro paměť holocaustu (IHRA) podařilo oficiálně přijmout definici antisemitismu, o níž jsme se zmínili v úvodu. AJC také dokázal rumunskému prezidentovi otevřít dveře do Bílého domu, o čemž sní řada politiků včetně těch českých. Na tiskové konferenci pak Donald Trump překvapil svým výrokem, že „Rumuni v mnohém významně přispěli Spojeným státům a celému světu. To se týká především nositele Nobelovy ceny Elieho Wiesela...“

Program AJC se vždy věnuje i kulatým výročím. Letos to bylo samozřejmě 50 let od šestidenní války. Ale i tady se diskutovalo – bylo dobytí Západní zdi heroickým činem, nebo koncem sionismu, jak jsme jej do té doby znali? Stálo historické vítězství za to, že je dnes Izrael světem nenáviděn? Pro mnohé z nás je to postoj dost nepochopitelný, ale v USA (a také v Izraeli) není těch, kteří si tyto otázky kladou a hledají na ně odpověď, právě málo.

A k Izraeli se váže i jedno z klíčových rozhodnutí, jaké v poslední době AJC udělal. Vzhledem k nadcházejícím oslavám 70. výročí založení státu se příští Globální fórum AJC uskuteční tam. Takže – všem diskutím a pochybnostem navzdory – příští rok v Jeruzalémě.

TOMÁŠ KRAUS

BILÁMOVA OSLICE

V návaznosti na mišnu o čtyřech „laicích“, kteří nemají podíl na věčném životě, v jejichž čele stojí *Bilám ben Beór* (syn Beóruv), rozvádí traktát San-hedrin 105a pozoruhodné tvrzení, že *Beór, jeho otec, je totožný s aramejským králem Kušanem Rišatajím, jímž je ve skutečnosti aramejský Lavan*. Kušan Rišatajím žil na počátku doby soudců. Když mu Bůh vydal Izrael za službu baalům, zachránil je z jeho rukou Otniel, mladší bratr Kaleva. Tomu hned při dobývání země připadl Chevron, takže byl Kušan jejich současníkem. Byl-li také Bilámovým otcem, přežil svého syna, kterého synové Jisraele zabili mečem čtyřicátého roku svého exodu z Egypta při výpravě proti Midjanu (4M 31,8).

Mnohem pozoruhodnější je však tvrzení, že by měl být totožný s tchánem našeho praotce Jaakova, jenž žil o necelá tři století předtím. Traktát Sanhedrin se zakládá na výkladu Kušanova přivlastku *Rišatajím*, jímž text knihy Soudců 3,7–11 příkládá Beórovi dvojí zločin (hebrejsky *riša*, z toho duál *riš'atajím*), *jeden za dnů Jaakovových* (kdy byl znám pod jménem Lavan) *a jeden za dnů, kdy soudili soudci*, kdy byl znám jako Kušan. Korunu tomu pak dodává výklad, že Beór je vlastně sám Bilám, a to proto, že obcoval s dobyt看em, *beír*. Tím dobyt看em je míněna jeho oslice. Když jí Bůh otevřel ústa, vyčetla to svému pánovi slovy: *Což já nejsem tvá oslice, když jsi na mně jezdil odedávna až do tohoto dne, a přivedla jsem tě kdy do nebezpečí?* (4M 22,30). Tím chtěla podle gemary říci, že mu nejen sloužila jako jízdní zvíře, *ale v noci jsem ti byla po vůli jako žena!*

Klíčem k tomuto výkladu je protimluv ve slovech Biláma samého, že je *znalý poznání Nejvyššího*, přestože neviděl Hospodinova anděla, který se mu potřikrát postavil do cesty, zatímco jeho oslice se mu snažila vyhnout, protože ho viděla. Přítomnost anděla si uvědomil až poté, co ho na něj upozornila. Že však byla prostředkem Biláмова věšteckého umění i předtím, dokládá gemara tím, že *věděl, jak ji (oslici, nebo řeckně rovnou intuici) zaměřit ve chvíli, když se na ni Bůh zlobil, a jeho prokletí se potom neminulo účinkem*. Proto si ho ostatně pozval moábský

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

E. M. Lilien: *Bilám, oslice a anděl*.

král Balak, aby mu proklet Izrael. Jak si však vyložit slova: *když se na ni Bůh zlobil?* I k tomu je možné najít klíč v jejich slovech. Jakmile se jí otevřela ústa, vyčetla svému pánovi: *Což já nejsem tvá oslice?* Tóra přitom pro „já“ používá širší verzi „já“, *anochi*, jíž používá i Bůh, když v prvním přikázání Desatera říká: *Já (anochi) jsem Hospodin, tvůj Bůh*. Že se oslice ztožňuje s tímto Já, které jejím prostřednictvím vyhledával Bilám v noci pomocí snu, traktuje gemara jako předpoklad nečistých praktik magie, těžící ze strany jecer hara.

Vztahují se k tomu i dvě informace o hlubším významu Bilámovy oslice. První v *Pirke avot*, že mezi deseti věcmi, které Bůh stvořil v předvečer sedmého dne (kdy byl první lidský pár vypovězen z Gan Eden), bylo i *otevření úst oslice*. Méně známá je z midraše *Pirke derabi Eliezer* 31, týkající se Avrahamova osla. V souvislosti s tím, že Avraham i Jicchak poznali již zdálky horu Moria podle znamení Boží přítomnosti, říká midraš o Avrahamovu oslu, že *to je syn oslice, jež byla stvořena v předvečer sedmého dne*. Dodejme, že to je osel, s nímž Avraham na úpatí hory Moria nechal svůj doprovod, Jišmaela a Eliezera, protože pro svoji duchovní slepotu znamení Boží přítomnosti neviděli a duchovně nepřekročili jeho úroveň. *Ale je to i osel*, dodává autor midraše, *na němž jel*

Moše cestou do Egypta vykoupit Jisrael z otroctví, a osel, na němž pojede v budoucnosti syn Davidův, poněvadž je řečeno „ubožák a jede na tom oslu“. Biláмова oslice tak prostřednictvím svého syna provází dějiny vykoupení počínaje vyhnáním prvního člověka z ráje. Rozhodující rozdíl spočívá v tom, že Bilám, když ji zneužívá, je ve vleku svého sklonu, a Avraham, Moše a mesiáš přijímají svého „osla“ jako dar, který je řízen odjinud než z jejich ega. Osel, hebrejsky *chamor*, je v rabínské tradici synonymem pro *chomer*, hmotu, jíž Bůh jako tvůrce par excellence dává formu, *cura*. Od člověka neodmyslitelná tvořivost

se však od tvořivosti božského Tvůrce liší tím, že je s hmotou v bezprostředním styku. Lidský tvůrce je do ní ponořen, a jeho tvořivost je tím poznamenána. To jsou právě chvíle, kdy se Bůh na „oslici“ zlobí, a kterých využívá Bilám pro své materiální cíle.

Není náhodou, že mišna pro lidi jako on zvolila

la označení *hediot*, nezasvěcený laik nebo prostě idiot. Všichni čtyři jmenovaní, Bilám, Doég, Achitofel a Gechazi, se vyznačují pronikavým intelektem, ale zaměřují prostředky svého ega proti zájmům Toho, na koho se navenek odvolávají. Potřeby jejich ega jsou pro ně důležitější než vůle jejich skutečného Já, které se vpravdě idiotsky snaží napálit. Do téže kategorie jako Bilám patří aramejský Lavan, jemuž pésachová hagada připisuje stejný zájem jako Bilámovi, vyhledat z kořene existenci Izraele. Pražský Maharal si v *Gvurot Hašem* 54 klade otázku, proč to, když mu Jaakov prokazoval jen dobro a neměl žádný konkrétní důvod k takové zášti? Odpovídá, že na rozdíl od jiných národů nemá Izrael nepřátele, kteří by pro nepřátelství vůči Izraeli důvod potřebovali. Jejich zášť vyplývá z jejich přirozenosti, protože se cítí být ohroženi samotnou existencí Izraele, a fakticky jí také ohroženi jsou.

K tomuto poznání dospěl nakonec i Bilám, když mu Bůh dal spatřit zánik civilizace, s níž byl osudově spjat pojetím hodnot. *Z Jaakova hvězda vyšla, z Jisraele povstal kmen, jenž rozpoltlí skráně Moavu a ze Šetových synů střepy nadělá! Edom se stane jeho dědictvím, Seir majetkem svých soků... a Jisraeli připadne vítězství!* (4M 24,17)

EFRAIM K. SIDON

CO ROZESMĚJE BOHA**Balak (4M 22,2–25,9)**

Existuje staré přísloví, které říká, že když Hospodin vidí naše plány do budoucna, směje se. Máme-li čerpat z Tanachu, pak Boha rozesměje lidská představa o vlastní velkoleposti.

Nejlepší ukázkou jsou megalomanské stavby: zikkuraty v Babylonu a v dalších mezopotamských městech a egyptské pyramidy. Podobenstvím těchto staveb je biblický příběh o Babylonské věži. Aby Hospodin ukončil aroganci babylonských stavitelů, jednoduše jim „zmátl jazyk“. Už se nedokázali dorozumět a celá stavba se změnila ve frašku, kterou si snadno představíme: předák žádá cihlu a dostane kladivo. Nařídí dělníkovi, aby šel doprava, a ten zahne doleva.

Lidé se domnívali, že dosáhnou až do nebe, a přitom ani nerozumějí tomu, co jim říká soused... Stavitelé dostali, co chtěli, ale v jiném smyslu. Chtěli „si udělat jméno“, a to se jim povedlo – ovšem místo toho, aby se Babylonská věž stala symbolem lidské schopnosti dotknout se nebes, stala se příkladem naprostého zmatku.

Dalším příkladem Božího smíchu je příběh s mluvící oslicí, která odporovala věštcům Bilámovi. Bilám byl známý jako maestro nadpřirozených sil, lidé si o něm mysleli, že má moc libovolně žehnat či proklínat. V příběhu tkví dvě Hospodinova poselství, jedno pro moavská knížata a jedno pro samotného Biláma.

Moavským a Midjánským Bůh ukázal, že Izrael nelze jen tak proklít, že čím více o to usilují, tím pozeňnanější bude, což ostatně platí tehdy jako dnes. Bilámovi předal Bůh své ponaučení velmi rázně: Pokud se domníváš, že můžeš ovládat Hospodina, pak ti ukáži, že mohu proměnit oslici v proročka v osla. Tvé zvíře spatří anděla, kterého ty vidět nedokážeš. Bilám byl donucen říci: „Jak mám proklít, koho Bůh neproklíná, a jak klnout tomu, komu Hospodin neklne?“ (4M 23,8)

Vychloubačům se téměř pokaždé dostane odplaty. Ve světě, v němž se vládci zabývali nekonečnými projekty vlastního oslavování, dokázal jen Izrael vytvořit literární dílo, v němž přisuzoval své úspěchy Bohu a své prohry sobě samým.

Nijak ho to ale neoslabilo – spíše posílilo.

(Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila A. Marxová)

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách – červenec 2017 – tamuz/av

Staronová synagoga

30. 6.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
1. 7.	sobota	CHUKAT 4M 19,1–22,1 hf. Sd 11,1–33 mincha perek 5 konec šabatu	20.45 hodin 22.24 hodin
7. 7.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
8. 7.	sobota	BALAK 4M 22,2–25,9 hf. Mi 5,6–6,8 mincha perek 6 konec šabatu	20.30 hodin 22.19 hodin
11. 7.	úterý	půst 17. tamuz	2.20–22.00 hodin
14. 7.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
15. 7.	sobota	PINCHAS 4M 25,10–30,1 hf. Jr 1,1–2,3 mincha perek 1 konec šabatu	20.35 hodin 22.12 hodin
21. 7.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
22. 7.	sobota	MATOT-MASEJ 4M 30,2–36,13 hf. Jr 2,4–28; 3,4 mincha perek 2 konec šabatu	20.30 hodin 22.02 hodin
24. 7.	pondělí	Roš chodeš av	
28. 7.	pátek	večerní bohoslužba	19.30 hodin
29. 7.	sobota	ŠABAT CHAZON DEVARIM 5M 1,1–3,22 hf. Iz 1,1–27 mincha perek 3 konec šabatu	20.20 hodin 21.50 hodin
31. 7.	pondělí	předvečer půstu 9. av	20.45 hodin
1. 8.	úterý	půst 9. av – konec půstu	21.42 hodin

V sobotu a o svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den a pátek maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

Jeruzalémská synagoga

*Bohoslužby se konají každou sobotu od 8.50 hodin.
Páteční večerní bohoslužba zde budou 7. 7 a 21. 7., vždy v 19.30 hodin.
Vyjma uvedených se zde večerní bohoslužby nekonají.*

Bejt Simcha

Kabalat šabat každý pátek od 18.30 hodin.

VRACET LIDEM JMÉNA

Rozhovor s historikem a judaistou Danielem Polakovičem

DANIEL POLAKOVIČ (nar. 1975), vystudoval FF UK, obor hebraistika v kombinaci s klínopisem. Už za studií vypomáhal v knihovně Židovského muzea, pak pracoval jako šámes Staronové synagogy, krátce vedl rabinát pražské židovské obce. Od roku 2000 pracuje v Židovském muzeu v Praze v Oddělení židovských dějin a judaistiky. Zabývá se zejména hebrejskou epigrafikou, paleografií a kodikologií, věnuje se systematické evidenci starších písemných památek českých a moravských Židů mimo sbírky ŽMP, zejména náhrobními nápisy židovských hřbitovů, studiem hebrejských rukopisů, zvláště katalogizací hebrejských středověkých rukopisných zlomků ve vazbách rukopisů a starých tisků. Je autorem řady dokumentačních prací a přednášek na toto téma a spoluautorem několika historických monografií, článků a bibliografií.

života židovských obcí a spolků, které jsou mnohdy jediným zdrojem informací o jejich existenci, a dobové inzeráty židovských náboženských obcí či úmrtní oznámení z židovského prostředí. Bio-bibliografickou databázi doplňuje lexikon rabinů, kteří

D. Polakovič v Brandýse n/L. Foto P. Vladařová

žili a působili na našem území od raného středověku až do současnosti. Na základě průzkumu archivního materiálu vzniká databáze židovských jmen a příjmení na našem území od nejstarších dob do doby moderní (v současné době obsahuje přes dvanáct tisíc příjmení a jejich variant) a zvláštní pozornost je věnována také vývoji osobních jmen Židů v minulosti a místních názvů českých a moravských obcí v hebrejských pramenech. Archivní výzkum umožňuje i průběžné vytváření rejstříků k různým pramenům, jako jsou vzpomínkové knihy (memorbuch), obřizkové knihy, seznamy synagogálních sedadel, evidence sňatkových konsensů a řada dalších.

Jiří Fiedler, který se léta věnoval vytváření Encyklopedie židovských obcí a památek v ČR, bohužel už není mezi námi. Kdo dnes v jeho práci pokračuje?

V jeho odkazu pokračuje Židovské muzeum v Praze dál, postupně doplňuje elektronickou verzi Encyklopedie. Vycházíme primárně z jeho rozsáhlé rukopisné kartotéky a jednotlivá hesla jsou také doplňována výzkumem v archivech a knihovnách. Snažíme se zanechat veškeré poznámky Jiřího Fiedlera do encyklopedických hesel a navazovat na jeho dokumentační aktivity, např. excerpcí z matrik a písemností

hromadné povahy. Jedná se o dlouhodobý projekt – přibližně třetina hesel je kompletní, další třetina je z větší části hotová a zbytek v zlomkovitém stavu zpracování. Encyklopedie obsahuje přes 1680 hesel, přičemž texty k mnoha drobným lokalitám jsou pouze v rukopisné podobě. Práce postupují podle zpracování rukopisné kartotéky, někdy jsou kompletována přednostně hesla podle aktuálních objednávek ze strany veřejnosti.

Židovské hřbitovy jsou cenným zdrojem informací o historii Židů na území ČR. Věnuje se ŽM jejich systematické dokumentaci?

Muzeum se věnuje židovským hřbitovům už od počátku své existence. Zpočátku byla velká pozornost věnována dokumentaci Starého židovského hřbitova v Praze, kterou vedl Otto Muneles, a z ní vyšla edice 150 nejstarších náhrobních nápisů (česky), později v rozšířené verzi v hebrejštině. Od konce padesátých let 20. století se muzeum podílelo na zjišťování stavu jednotlivých hřbitovů, od historických průzkumů až po záchranné aktivity, kdy se snažilo odbornými posudky zabránit likvidaci hřbitovních ploch. Průzkumy dokumentačního charakteru zprvu vedl Jan Heřman, po něm pokračovala vedoucí archivu ŽMP Vlastimila Hamáčková, autorka několika desítek historických studií z této oblasti. Nedávno jsme navázali na nedokončenou dokumentaci Starého židovského hřbitova z padesátých let. Vznikl digitální plán jeho plochy, pracuje se na elektronické databázi a hřbitov prochází kompletní fotodokumentací.

S kým ŽMP při dokumentačním výzkumu spolupracuje?

V současné době probíhá systematická dokumentace všech existujících židovských hřbitovů z území ČR za úzké spolupráce s Matanou, a. s. (Mojmír Malý, Iva Steinová), Muzeem Českého lesa v Tachově (Václav F. Chvátal) a řadou dalších institucí, odborníků a spolupracovníků (Petra Večeřová, Jaroslav A. Haidler ad.). Na kvalitním mapovém zaměření hřbitovních ploch se podílí i Jaroslav Klenovský. Cílem dokumentace je nejenom komplexní evidence

ŽMP se vedle rozsáhlé expoziční činnosti a péče o sbírky zabývá také vědeckým a dokumentačním výzkumem. Jak konkrétně takový výzkum vypadá a jaké jsou jeho cíle?

Vědecký výzkum úzce souvisí se sbírkovým fondem ŽMP a jeho výsledky jsou využívány při přípravě muzejních výstav a publikací. Dokumentační aktivity jsou zaměřeny na výzkum epigrafických památek (zvláště židovských hřbitovů), studium judaik a hebraik v archivech v ČR a v zahraničí a rešeršní průzkum starší literatury a archivního materiálu. Jejich cílem je průběžné vytváření několika bází dat, které zde dosud chyběly a mají pomoci v historickém výzkumu, např. bibliografické databáze k dějinám židovského osídlení na území Čech, Moravy a Slezska, dále bio-bibliografické databáze židovských osobností českých zemí a v neposlední řadě speciální onomastické databáze.

Mohl byste něco říci o jednotlivých projektech?

Při tvorbě bibliografické databáze excerpuji ze staršího periodického tisku, kde vedle článků historického charakteru sleduji i drobné zprávy ze

těchto kamenných archivů, ale i snaha vrátit lidem jména, mnohdy zapomenutá pod nánosem mechu, vegetace a času.

Zejména v případě dokumentace náhrobních textů jde o čas – nápisy často vlivem stáří a počasí přestávají být čitelné. Co by tuto činnost pomohlo urychlit?

Žel v tomto směru pracuje čas proti nám a jinak tomu už nebude. Navrácením hřbitovních ploch do původní podoby, opravou zdí, stavěním ležících náhrobků, pravidelnou úpravou vegetace a restaurováním vybraných historických náhrobků se může tento proces zpomalit, ale ne zastavit. V neposlední řadě je nutná kompletní fotodokumentace současného stavu, neboť ta bude v mnoha případech v blízké budoucnosti jediným dokladem o jejich existenci.

Podarilo se při dokumentačním výzkumu zachytit některé nové a neočekávané skutečnosti?

Některé hřbitovy překvapily dochovanými náhrobky, sahajícími někdy až k době jejich založení na sklonku 16. a 17. století. U jiných, domněle starších, se datace posunula do mladší doby, což nakonec potvrdilo i studium archivních pramenů. Ve starší literatuře převládaly mnohdy romantické představy o středověkém původu některých hřbitovů, nakonec se však ukázalo, že dobu jejich založení musíme klást až do raného novověku. Mezi zajímavé nálezy patří náhrobky významných osobností, ale překvapit dokážou i náhrobky obyčejných lidí obsahující odkazy na životní nebo tragické události. Jejich osudy jsou často v textech náhrobků zakódované do složitých poetických konstrukcí. Někdy je však obtížné i čtení jednoduchých textů v důsledku komplikovaného udání datace či kamenických chyb. Dokumentační práce jsou doprovázeny rozsáhlým výzkumem dostupných archivních pramenů. Ty umožňují blíže identifikovat jména a osudy zvěčnělých osob z náhrobních nápisů.

Kdo se v rámci péče o židovské památky na ŽMP nejčastěji obrací s žádostí o pomoc a spolupráci?

Většinou jde o kulturní instituce jako muzea a archivy, jindy jsou to autoři

připravovaných publikací, kteří potřebují doplnit nebo ověřit nejasné údaje a fakta. Mnohdy se na nás obrazejí soukromí badatelé a zájemci o rodinnou genealogii o radu, jak postupovat dál ve svém výzkumu. Každému se snažíme vyhovět v rámci možností, popř. ho odkázat na jiné zdroje a kapacity. Někdy stačí mezera v evidenci židovských matrik způsobená jejich válečnými ztrátami, a bádání se ocitne v slepé uličce. V těchto případech pak přicházejí na pomoc jiné prameny, jako jsou knihy protokolů židovských obcí a spolků (pinkasy), pozemkové a synagogální knihy a jiné archivní materiály. Mnohdy je to právě jazyk hebrejských písemností, který brání těmto badatelům v dalším studiu materiálů, obsahujících cenné informace.

Jak vypadá situace v ČR ve srovnání s podobným výzkumem v jiných evropských zemích?

V Německu je situace v této oblasti nesrovnatelně lepší, mají tam za sebou několik desítek let epigrafického průzkumu, rozsáhlou dokumentační základnu a početný odborně vyškolený personál. Spuštění on-line elektronické epigrafické databáze německých židovských hřbitovů *Epidat* s možností hypertextového vyhledávání v náhrobních nápisech a zpětné kontroly textu s fotodokumentací umožnilo posunout toto bádání na vyšší úroveň. Bohaté zkušenosti v oblasti hebrejské epigrafiky mají také polští kolegové z vratislavské a krakovské univerzity. Přes potěšující fakt, že lze u nás studovat judaistiku na více místech, tedy na univerzitách v Praze a Olomouci, inklinuje k této oblasti výzkumu bohužel velmi omezený počet studentů. Přál bych si, aby tomu bylo jinak.

Mohou se zájemci o židovskou historii s výsledky vědecké a dokumentační činnosti muzea seznámit?

Židovské muzeum v Praze vydává dvakrát ročně cizojazyčně odborné periodikum *Judaica Bohemiae* (od roku 1965), kde jsou publikovány studie k dějinám Židů v českých zemích i zprávy o probíhajících výzkumných projektech či konaných konferencích. Židovské muzeum v Praze dále

řadu let vydává reprezentativní katalogy výstav a úzkoprofilové monografie v různých jazykových mutacích. Archiv ŽMP pořádá jednou za dva roky odbornou konferenci „Židé v Čechách“, z níž vychází pravidelně stejnojmenný sborník. Své bohaté sbírky zpřístupňuje ŽMP i prostřednictvím online katalogu *Collective-Access*. V nejbližší době vydá muzeum i první elektronickou publikaci z oblasti hebrejské epigrafiky. Bude věnovaná židovskému hřbitovu v Brandýse nad Labem, který byl založen v roce 1568 a jehož nejstarší náhrobek pochází z roku 1572. Ve spolupráci s Národním památkovým ústavem v Českých Budějovicích a Matanou se připravuje rozsáhlá publikace o židovských hřbitovech v jižních Čechách. Rozpracované jsou také články a studie o židovských hřbitovech, vzešlé z dokumentačních aktivit posledních let, a v přípravě jsou monografie o Třebíči a Mikulově.

Co by podle vašeho názoru pomohlo dokumentační a vědeckou činnost ŽMP (případně) ještě zlepšit?

Židovské muzeum v Praze má dobrovolnický program, který nabízí různé možnosti zapojení do činnosti muzea. Asistentský podíl na dokumentaci židovských hřbitovů, zejména Starého židovského hřbitova v Praze, je jednou z těchto možností. Na oplátku nabízíme bezplatné členství ve Společnosti přátel ŽMP, volný vstup na vybrané akce ŽMP, referenci do životopisu, popř. dobrou startovní pozici při účasti ve výběrových řízeních na volná pracovní místa v muzeu. Práce na dokumentaci židovských hřbitovů umožňuje získat nové znalosti z kulturních dějin i praktické zkušenosti, které lze pak uplatnit v další profesní dráze. Činnost Židovského muzea lze podpořit i finančním příspěvkem, který může být účelně věnován nejen na výzkum a dokumentaci, ale také na restaurování náhrobků, předmětů uložených ve sbírkových fondech ŽMP a v neposlední řadě na rozvoj vzdělávacích a osvětových programů, včetně podpory kulturních aktivit či propagaci činnosti ŽMP.

JIŘÍ DANÍČEK

STUPAVA A JEJ ŽIDOVSKÉ PAMIATKY

Oprava synagógy a dokumentácia miestneho cintorína

V dnešnej dobe pripomína bohaté dejiny židovskej komunity v Stupave, meste ležiacom medzi západnými svahmi Malých Karpát a južnou časťou Záhorskej nížiny, už len značne prestavaná budova bývalého sídla rabinátu, jeden z najstarších zachovaných cintorínov na území Slovenska a synagóga. Vďaka spolupráci nadšencov, odborníkov z viacerých oblastí a v neposlednom rade aj vďaka domácim a zahraničným sponzorom sa tieto pamiatky podarilo nie len uchovať pre budúce generácie, ale zabezpečiť aj ich rozsiahlu obnovu a elektronickú dokumentáciu. Jedná sa o na Slovensku ojedinelý príklad koncepcnej záchrany a revitalizácie židovských pamiatok v rámci jednej lokality.

HISTÓRIA

Počiatky židovského osídlenia v mestečku Stupava boli podľa predvojnových historikov kladené do rímskeho obdobia, resp. do konca stredoveku. Nie je úplne vylúčené, že tu našlo svoje útočisko niekoľko rodín po vyhnaní Židov z Bratislavy v roku 1526. Prvé písomné a tým jednoznačne zdokladovateľné zmienky o prítomnosti Židov v Stupave pochádzajú až z obdobia prvej polovice 17. storočia a pojednávajú o prenájme miestneho mýta členom židovskej komunity. Počet členov komunity bol posilnený po vyhnaní Židov z Viedne a územia Dolného Rakúska v rokoch 1669–1670, kedy sa v Stupave usadilo viacero, zväčša zámožnejších rodín. V čele židovskej obce v tom čase stál obchodník a dvorný dodávateľ striebra Lazar Hirschl (zomr. 1699). Jeho zásluhou boli vykupovaní židovskí zajatci z Turkami okupovaného Budína. Túto udalosť zachytil vo svojich pamätiach očitý svedok udalostí, pražský rabin Jicchak Schulhof. Súčasťou židovskej komunity bola modlitebňa v prenajatom panskom dome a cintorín.

Najstaršie datované náhrobníky pochádzajú z 80. rokov 17. storočia. Doba vzniku založenia spolku pre opateru chorých a pochovávanie zosnulých, chevra kadiša, sa dokonca datuje o polstoročie skôr, od roku 1640.

Behom kuruckých vojen (1709) sa veľká časť židovskej komunity v Stupave

uchýlila dočasne pod ochranu bratislavskej židovskej obce na bratislavskom Podhradí. Gróf Mikuláš Pálfi udelil 1. januára 1722 židovským rodinám v Stupave privilegium, ktoré obsahovalo práva a povinnosti. Mali právo na vlastnú samosprávu na čele s vlastným richtárom a obecným vedením, predĺžil im prenájom panského domu na účely modlitebne a povolil rozšírenie židovského cintorína. Ďalej im umožnil voľný obchod s rozličným tovarom na celom území panstva, výrobu piva a košer vína pre vlastnú po-

Synagoga po rekonstrukci v roce 2008. Foto Tomáš Stern.

trebu. Židovská komunita bola povinná odvádzať zemepánovi ročne 500 zlatých, vrátane sumy za „ochranu“ (tzv. Schutzgeld). Privilegium bolo opätovne potvrdené v rokoch 1739, 1755 a 1758, nové ustanovenia sa týkali prijímania ďalších židovských rodín (z 50 rodín v 30. rokoch sa počet zvýšil o 15 rokov na 62 rodín) a zvyšovania židovských poplatkov, ktoré sa v poslednej confirmácii privilegia zvýšilo až na 600 zlatých. V čele židovskej komunity stáli väčšinou príslušníci rodín Geiringer, Herzfeld a Theben. V roku 1786 sa založila židovská škola (Normalschule) s nemeckým vyučovacím jazykom, jedna z prvých svojho druhu na území Slovenska. Jej existencia trvala len niekoľko rokov. Behom napoleonských vojen (1809/10) sa mnohí židovskí obyvatelia z Bratislavy a okolia usadili u svo-

jich súvercov vo Svätom Juri a Stupave. Židovské obyvateľstvo sa vtedy venovalo najmä drobnému obchodu, manufaktúre a remeslu, ale nachádzame medzi nimi i niekoľko veľkoobchodníkov a nájomcov veľkostatkov. Rozvoji židovskej obce prispievala aj vysoká kvalita ješivy pod vedením rabi Mordechaja Beneta (1772–1849), ktorú navštevovali žiaci nielen zo západného Slovenska, ale aj z Moravy a Burenlandu. Počas revolúcie v rokoch 1848–1849 dochádzalo na mnohých miestach územia Slovenska k antisemitickým výtržnostiam.

OBEC MEDZI VOJNAMI

V 60. rokoch 19. storočia došlo k znovuo tvoreniu židovskej ľudovej školy s nemeckým vyučovacím jazykom, ne-

skôr došlo k jej začleneniu do samostatnej obecnej školy. Po schizme uhorského Židovstva (1868/69) sa židovská náboženská obec prihlásila k ortodoxnému smeru. Vedľa nej existovalo niekoľko charitatívnych spolkov, ktoré si kladli za cieľ podporu sociálne odkázaných členov obce, rozvoji kultúrnych a vzdelávacích aktivít židovskej komunity (Chevrat Gmilut Chesed, Bikur cholim, Spolok židovských žien); sociálne aktivity dopĺňovali sirotinec, starobinec a košer kuchyňa.

V rokoch 1914–1918 bojovali na bojiiskách prvej svetovej vojny aj mnohí židovskí obyvatelia zo Stupavy a okolia. V novembri 1918 došlo podobne, ako vo viacerých iných obciach v regióne Záhoria, k násilným protizidovským akciám zo strany vojenských navrátilcov,

ktorí poškodzovali obchody i súkromný majetok židovských obyvateľov mesta. Začiatkom roku 1919 boli Židia násilím donútení opustiť svoje domovy a návrat sa im umožnil až potom, čo väčšina ich domovov aj s majetkom bola rozkradaná a zdevastovaná.

Po vzniku ČSR sa však situácia rýchlo znormálnila. Židovská obec vlastnila okrem obecného domu, synagógy a cintorína, aj obecnú knižnicu a bitúnok pre košer jatky. Židovská obec financovala prevádzku nocľahárne, ľudovej kuchyne a podporovala sociálne slabých členov. Židovskí obyvatelia boli početne zastúpení v slobodných povolaniach (lekári, advokáti, úradníci). Väčšina z nich sa venovala obchodu a poľnohospodárstvu. Spolkovú činnosť reprezentovali najmä sionistické organizácie (Bnej Akiva, Mizrahi, Židovské národné hnutie) a náboženské spolky (Agudat Jisrael). V komunálnych voľbách získala jeden mandát Židovská strana, niekoľko postov v mestskom zastupiteľstve získali i židovskí politici z iných politických strán.

SLOVENSKÝ ŠTÁT

Po vzniku Slovenského štátu došlo k arizácii židovských obchodov a podnikov (1939) a rozpusteniu všetkých židovských organizácií a spolkov. Jedinou väzbou medzi židovskou obcou a úradmi bola Ústredňa Židov, resp. jej pobočka pre Bratislavu a okolie, ktorej podliehalo 71 miestnych židovských rodín (203 osôb). Po vylúčení Židov z ekonomických aktivít, úradov a škôl došlo k okliešteniu ich občianskych a majetkových práv. Židovská ľudová škola sa dočasne rozšírila na štriednu školu. Mnohí členovia Židovskej obce boli odvedení na nútené práce do pracovných stredísk alebo boli nútení pracovať v kameňolome v neďalekej Borinke.

Deportácie boli zahájené transportom mladých žien do zberného tábora na Patrónke (25. marca 1942) a ďalej do koncentračného tábora v Osvienčime. O niekoľko dní boli deportovaní mladí muži cez zberný tábor v Seredi do koncentračného tábora v Majdanku. V druhej polovici apríla deportovali židovské rodiny priamo do koncentračných táborov v Poľsku. Po prerušení deportácií v októbri 1942 bolo v Mariánke na miestnom zámku internovaných niekoľko rodín (asi 138 osôb) chránených výnimkami a zahraničnými pasmi. Po vypuknutí SNP zatkli nemecké vojská zvyšok židovských obyvateľov a deportovali ich

cez zberný tábor v Seredi do koncentračných táborov. Len niekoľkým sa podarilo ukryť u slovenských susedov.

Po skončení druhej svetovej vojny sa vrátilo do Stupavy niekoľko pôvodných židovských obyvateľov. V roku 1948 tu ešte bývalo 16 posledných židovských

Původní interiér synagogy. Pohlednice z roku 1904.

občanov, z ktorých väčšina v priebehu nasledujúceho roka emigrovala do novovzniknutého štátu Izrael.

V Stupave sa okrem iných významných osobností narodil aj Angelo (Jozef) Neumann (1838–1910), tenorista a riaditeľ (od

Obnovená klenba synagogy. Foto T. Stern.

roku 1888) Novej nemeckej opery v Prahe (dnes Státní opera). Zo Stupavy pochádzajú aj rodičia slávneho hudobného skladateľa a divadelného organizátora Maxa Reinhardta (Goldmanna, 1873–1943), ktorý až

do svojej emigrácie do USA mal v Stupave registrovanú domovskú príslušnosť.

OBNOVA SYNAGÓGY

Táto bola postavená v roku 1803 (po synagóge v Sv. Juri z 18. storočia sa jedná o druhú najstaršiu, v zväčša pôvodnom charaktere zachovanú synagógu na území Slovenska), potom čo priestory pôvodnej, prenajatej zemepánskej budovy už prestali byť kapacitne postačujúce. Baroková synagóga je jednou z dvoch zachovaných synagóg deväťkľembového typu na Slovensku. Hlavnej modlitebni dominujú štyri stĺpy, ktoré podopierajú strop a ohraničujú miesto centrálne umiestnenej bimy. V roku 1891 došlo najmä vďaka finančnej podpore viendského obchodníka a stupavského rodáka Sigmunda Geiringera (1849–1927) k obnove synagogálnych priestorov. K menším úpravám došlo aj o niekoľko rokov neskôr, keď si v roku 1903 miestna komunita pripomenula 100. výročie výstavby synagógy.

Obdobie druhej svetovej vojny a najmä nasledujúce roky stáli v znamení postupnej devastácie budovy, keď synagóga slúžila ako sklad. Bol zničený vzácny mobiliár, ako aj dekoratívna výzdoba áronu, ktorého zaujímavým prvkom bolo netradičné plastické vyobrazenie rúk, držiacich dosky Desatora. Totálnu degradáciu nezastavilo ani zapísanie synagógy do centrálneho zoznamu národných kultúrnych pamiatok v roku 1988. V 90. rokoch minulého storočia, v dôsledku častých zmien vlastníckych vzťahov, bol interiér synagógy využívaný už len ako skládka odpadu. Došlo ku ko-

lapsu centrálnej kopuly, odcudzeniu neskorobarokových okenných kovaní, okenných výplní a chýbala väčšia časť strešnej krytiny.

(pokračování na str. 19)

AUTOŘI A JEJICH DÍLA

Židé, literatura a kultura v českých zemích ve 20. století

Rozsáhlý sborník (1048 stran formátu cca A4), který pod názvem *Cizí i blízcí* vyšel v nakladatelství Akropolis, přináší práce devíti autorů, až na jednu výjimku (Jan Fingerland) literárních historiků, zabývajících se židovskou literaturou v českých zemích a spjatých s Centrem pro studium holocaustu a židovské literatury při Ústavu české literatury a komparatistiky Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Editor a autor několika příspěvků profesor Jiří Holý ji koncipoval chronologicky do čtyř částí: I. Přelom devatenáctého a dvacátého století, II. Počátek století, první republika a nacistická okupace, III. Od druhé světové války do konce šedesátých let a IV. Od sedmdesátých let do současnosti. Jedná se v rozhodující většině o literárněhistorické přehledy, věnované jak jednotlivým autorům a židovským motivům v jejich díle (Rakous, Hostovský, Poláček, Olbracht, Weil, O. B. Kraus, Fuks, Goldflam, Dousková), tak i zásadním tématům a jejich zachycení v literární tvorbě a žurnalistice (sionismus, antisemitismus, terezínský kulturní fenomén, šoa a její poválečná reflexe).

NÁZOR A REFLEXE

Je nesporné, že otištěné texty obsahují řadu informací, které jsou objevené a dokládají pečlivou práci s prameny i sekundární literaturou. Současně ale u většiny příspěvků, jejichž hlavním tématem je přese všechno literatura, málokdy nacházíme výraznější literárněkritický přístup, jinak řečeno vlastní názor a pohled na autora a jeho dílo. Druhá věc je, že metody současné literární vědy i historiografie to za něco žádoucího a potřebného možná ani nepovažují právě proto, že se jedná o vědu.

V případě *Cizích a blízkých* se rozhodně nejedná o celkový syntetický a kritický pohled na téma, které by si něco takového už dávno zasloužilo. Možná si editor ani autoři takový cíl ani nekladli. Ale v úvodu se píše, že „je to první soustavná práce, která

uceleně reflektuje téma židovství v literatuře, literárním a zčásti i kulturním životě v českých zemích ve 20. století“. A s tím je těžké se ztotožnit.

Jedná se přece o sborník, a jako v každém sborníku v něm mnohé chybí (a chybět musí), zatímco jiné je rozebráno do nejmenších detailů (za příklad může sloužit studie Magdalény Fottové *Obrazy východních Židů v českožidov-*

ských a česky psaných sionistických časopisech 1910–1915). Najde se v něm ledacos zajímavého, ale „ucelená reflexe tématu židovství v literatuře“ při nejlepší vůli ne. Ta je snad naznačena v úvodním textu Jiřího Holého *Reprezentace Židů a židovství na konci 19. století a v prvních desetiletích 20. století*, ale potom se ztrácí právě pro fragmentární povahu jednotlivých příspěvků.

Publikace je vybavena obrazovou přílohou, jmenným i věcným a tematickým rejstříkem, anglickým resumé, medailony autorů a obsáhlými seznamy literatury. Vyšla za podpory Grantové agentury ČR, Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, Česko-německého fondu budoucnosti, Česko-izraelské smíšené obchodní komory a Federace židovských obcí v České republice. Hodně donátorů, hodně stránek, hodně textu.

Jak už bylo řečeno, v knize se najde ledacos zajímavého, a proto je dobře, že vyšla. Ale nejsem si jistý, zda ten,

kdo si texty, týkající se například Poláčka, Hostovského nebo třeba Jiřího Weila, prostuduje, dostane neodolatelnou chuť se s jejich knihami seznámit. A přitom je to, zejména v některých případech, takové báječné, živé a strhující čtení, ve kterém, tak jako ve skutečném životě, občas nechybí ani humor. *jd*

Cizí i blízcí. Židé, literatura a kultura v českých zemích ve 20. století, ed. Jiří Holý. Autoři: **Štěpán Balík** (Prozaické a dramatické figurky Vojtěcha Rakouse, Od nenápadných náznaků k holokaustové pověsti. Všudypřítomná tematika šoa v díle Ireny Douskové); **Jan Fingerland** (Antisemitismus v normalizační literatuře. Případ Alexeje Pludka); **Magdaléna Fottová** (Obrazy východních Židů v českožidovských a česky psaných sionistických časopisech 1910–1915); **Denisa Goldmannová** (Osamělé hlasy chasidismu a východního židovství v Praze); **Jiří Holý** (Reprezentace Židů a židovství na konci 19. století a v prvních desetiletích 20. století, Podoby Židů a antisemitismu v Poláčkově cyklu o okresním městě, Mezi tichem a křikem. Poezie o šoa /spolu s Š. Balíkem/, Šoa ve fikční próze do konce šedesátých let, Antisemitismus jako skrytý i zjevný antisemitismus doby komunistického režimu, Ladislav Fuks: Spalovač mrtvol, Židovské motivy v díle Arnošta Goldflama); **Hana Hříbková** (Šoa v díle Jiřího Weila, Svět kibucu a holokaust očima Oty B. Krause); **Lucie Kroulíková** (Židovské motivy v literárním díle Egona Hostovského, Kalendář česko-židovský za redakce Egona Hostovského a Hanuše Bonna, Literární reflexe šoa po roce 1970 a literatura druhé a třetí generace); **Šárka Sladovníková** (Zobrazení holokaustu v denících, Memoárová literatura o šoa, Holokaust v československém a v českém hraném filmu, Dětský pohled na holokaust); **Olga Zitová** (Literární příspěvky v deníku Selbstwehr do roku 1921. Jidiš – první světová válka – Franz Kafka a Max Brod, Židé v podkarpatské tvorbě Ivana Olbrachta). Vydalo nakladatelství Akropolis v roce 2016, 1048 stran. Doporučená cena 650 Kč.

TLAMA, JARMARK A JINÉ IKONY

K výstavě obrazů Gerharda Richtera v Národní galerii

Tlama roztažená v úsměvu, spíše pokusu o něj, nakonec však s výsledným dojmem šklebu. Strýček Rudi, obraz, který nás uvítá hned po vstupu do výstavního prostoru v paláci Kinských, kde právě probíhá výstava prací Gerharda Richtera. Obraz, který Richter v šedesátých letech věnoval Památníku v Lidicích a ve kterém jako jeden z prvních německých poválečných umělců prolomil tabu uvalené na tehdy nedávnou minulost nacistického zmaru. Dnes již ikonické a velmi ceněné dílo, ve kterém se autor prý osobně vyrovnává s vlastní minulostí. Zobrazený strýček, snad hodný a veselý pán, jak si ho autor pamatuje z dětství, stojí v uniformě vysokého důstojníka wehrmachtu před zdí, holou hradbou, za níž je pustá bezútěšná budova, která by mohla být vězením či nějakou uniformní vybydlenou sídlištní jednotkou. Realisticky rozostřená malba, šedivá, ponurá. Za strýčkem bezútěšná minulost a před ním snad budoucnost vyjádřená grimasou ve tváři. Ironie, účtování s minulostí, parodie na společnost, ve které vládne jeden vůdce a panuje stejný duch? Každopádně dílo stejně zlověstné jako doba, kterou reflektuje.

CO MOŽNÁ NEJLEPŠÍ OBRAZ

V téže místnosti stejným stylem namalovaný obraz s názvem Mr. Heyde. Na něm profil zrůdy, ve své době veleváženého vědce profesora Wernera Heydeho, bytosti která stála u zrodu „vědecky“ řízené eutanázie, portrét muže, který měl přímý podíl na smrti stovek tisíců lidí. Roku 1959 byla odhalena jeho pravá identita, neboť „pan profesor“ se do té doby v poklidu pod jiným jménem věnoval dále své profesi lékaře. Dříve než byl postaven před soud, však spáchal sebevraždu. Proč měl však autor potřebu zpodobnit bestii s tváří člověka? Vysvětlením je jeho výrok, jímž je výstava uvozena: „Pokouším se ze všeho, co jsem viděl a co se mě dotklo, udělat co možná nejlepší obraz. To je všechno.“ Nebo jiné jeho vysvětlení: „Dělat šedé obrazy znamená malovat nepřítomnost, bez citů a bez asociací.“ Tento výrok později pozměnil – prohlásil, že to znamená malovat lidskou bídu. Vysvětlení, které snad nepotřebuje žádného komentáře. Na dalších obrazech realisticky vyobrazené let-

ky stíhacích letadel. Obrazy krajin, neživé, opuštěné, bez života, nepřátelské. Sám o nich říká, že přírodu oslavují, ale ta že je vůči nim lhostejná. Správně, jeho krajiny jsou totiž zcela lhostejné k přírodě. S velikou zručností omalované fotografie přírody, bez vnitřního prožitku, chudé obsahem, jalové jako reklamní kalendář. Ačkoliv Richter tvrdí, že nejdokonalším obrazem je fotografie, protože

Gerhard Richter: *Onkel Rudi*, 1965.

se nemění a je absolutní, a proto autonomní, představuje na výstavě i svá velká abstraktní plátna. Jedno z nich pojmenované Gudrun (Gudrun Ensslinová byla jedna z vedoucích představitelů teroristické skupiny RAF), a aby toho nebylo málo, ve velkém rámu jsou instalovány fotografie z alba, které Richter sestavuje již řadu let, podobenky dalších členů kdysi nechvalně proslulé bandy Baadera a Meinhofové. A přímo proti tomuto tablu je umístěno veliké zrcadlo, v němž si vnímavý návštěvník může dobře prohlédnout svůj nevěřící ksicht.

S velkou slávou prezentovaná výstava nejslavnějšího a nejdražšího žijícího umělce ukazuje malý průřez jeho rozsáhlým a stylově velice různorodým dílem. Na nepříliš rozsáhlém prostoru tak můžeme vidět výstavu, na které jako by

bylo zastoupeno více autorů. Co však skoro všechna vystavená díla spojuje, je chudoba a jalovost obsahu (s výjimkou rané práce *Nosiči rakví*). Všechno je namalováno velmi zručně, autorovi nečiní problém zcela suverénně měnit rukopis i styl. Chybí však myšlenka, poselství, výhled do budoucnosti. Až jednou za mnoho let pozbydou tyto obrazy svou tržní hodnotu, budou z nich pouhé relikty dávné minulosti, produkt bezradné doby, svědectví úpadku a krize estetického myšlení. Marcel Duchamp kdysi řekl: „Obrazy dělají ti, kdo se na ně dívají.“ Myslím, že lépe tuto výstavu charakterizovat nejde.

BŘEZINKA

Březinka, Birkenau. Hrůzné dějiště jednoho z nejhorších a nejhanebnějších zločinů v dějinách lidstva. Místo, kde bylo zavražděno, většinou zplynováno, jeden a půl až dva a půl milionu lidí převážně židovského původu. Při vyslovení toho nechvalně známého jména si asi nikdo nevybaví poklidnou ves obklopenou březovým hájem. Tu ostatně zločinci srovnali se zemí, dříve než na jejím místě vybudovali vyhlazovací tábor.

V Anežském klášteře je jako součást probíhající výstavy Gerharda Richtera vystaven cyklus čtyř obrazů s názvem Březinka. Autor dílo vytvořil na základě fotografií, které tajně pořídil jeden z vězňů. Původně velmi realistické obrazy Richter později přemaloval, zahalil do abstraktního závoje, kterým však k divákovým očím neproniká ani špetka původně zobrazeného utrpení a obudné táborové skutečnosti. Učinil tak prý proto, že ho zobrazená skutečnost děsila, a pak také z obavy, aby nedošlo k estetizaci namalovaného zla. Abstraktní forma je údajně výstižnější a může vybudit celou škálu nejrůznějších emocí.

Dle této tvůrčí metody by měl každý, kdo realisticky popisuje spáchaný zločin a vyjevené zlo, později práci přepsat a opatřit ji rouškou utkanou ze slov vylovených z nepředemětných stavů myslí. Jako by zločin a hrůza s tím spojená byly jen jakýmsi abstraktním aktem. Pěkná blbost!

Ale třeba se mýlím a Gerhard Richter ve svém cyklu zachytil původní, dnes již neexistující ves Březinku, která si kdysi, než byla srovnána se zemí, aby se uvolnilo místo pro továrnu na smrt, žila svým poklidným životem.

JAN PLACÁK

HERZL RELOADED

Rabinovici a Sznajder si dopisují s Theodorem Herzlem

Herzl reloaded. Není to sen je epistulární rozpravou, který sepsali DORON RABINOVICI, spisovatel a historik, narozený roku 1961 v Tel Avivu a žijící ve Vídni (česky vyšel jeho román *Jinde*), a NATAN SZNAIDER, narozený roku 1954 v Německu (v táboře pro takzvané displaced persons), jenž vyučuje sociologii na akademickém učilišti v telavivské Jaffě. Společně již napsali knihu *Nový antisemitismus? Globální debata (2004)*, s Danielem Levym vydal *N. Sz. knihu Holocaust a paměť v globálním věku (2005)*.

Theodor Herzl se v jejich poslední knize vrátil mezi živé. Sedí u počítače, hledí na současnost své budoucnosti a píše oběma autorům e-maily. Herzl, Rabinovici a Sznajder vedou dialog o židovství, o izraelské současnosti a o židovské diaspoře. Herzlovy e-maily sestávají pouze z autentických citátů převzatých z jeho spisů. Kniha psaná s nadsázkou klade závažné otázky, na něž se autoři – každý ze svého úhlu pohledu, jeden z Vídně a jeden z Jaffy – snaží odpovídat: Jak aktuálně vyznívájí Herzlovy texty dnes, kdy si připomínáme právě sto let od konání Prvního sionistického kongresu v Basileji? Do jaké míry se podařilo naplnit Herzlovu vizi, již formuloval v dílech *Židovský stát a Staronová země? Otiskujeme několik (pro Rech mírně krácených) úryvků z knihy*.

Od: doron.rabinovici@liter.at
Týká se: Herzl reloaded
Datum: 13.12.14 12:25
Komu: natan.sznajder@subt.il

Ahoj Natane,

nebudeš mi věřit, jaká mešugás se mi před hodinou přihodila: přišel mi e-mail od jakéhosi Theodora Herzla. Ne, není to někdo, kdo se jenom náhodou taky tak jmenuje. Ten člověk opravdu píše jako náš vousatý prorok Herzl. Má jeho charakteristický způsob vyjadřo-

vání, jeho myšlenky. Zaručeně se ne jedná o žádný žertík. Vůbec bych se o tom nezmiňoval, kdyby se ten text, slovo za slovem, tolik nepodobal tomu, co ten síonský patriarcha kdysi zveřejnil.

Nu, co Ty na to? Jasně: To, co píše, zní poněkud podivně, samá kudrlinka, ale to u něj není nic nového, že ne? Tehdy se tomu říkalo *originální*.

Herzl kdysi bydlel v Berggasse, k Sigi Freudovi coby kamenem dohodil. Když se potkali, smekali klobouky. Freud se ve své knize *Výklad snů* zabývá Herzlovou hrou *Nové ghetto*. Vlastně by mě zajímalo, jak by se byly věci vyvíjely, kdyby býval Herzl jednoho dne vyhledal Freuda a řekl mu: „Pane doktore, rád bych vám vyprávěl svůj sen.“

Ozvi se,

Doron

Od: natan.sznajder@subt.il
Týká se: Herzl reloaded
Datum: 13.12.14 12:25
Komu: doron.rabinovici@liter.at

Ahoj Dorone,

no to je super. Proč se vyjadřuješ tak opatrně? Mně to připadá fantastické. Co píše? Co si myslí o tom všem, co se tady děje? A to všechno v jeho jménu! Chudák...

Tobě se zdá, že to zní podivně? Jak jsi to napsal: samá kudrlinka? *Nebich!* Pochybeněji než to, co tu jeho následovníci dnes podnikají, nemůže jeho text vyznít. V současném Izraeli nenajdeš jediného člověka, který by měl jeho formát, jeho vystupování. Který z dnešních politiků je takový *Sir?*

Ostatně v současné době je Herzl zase *en vogue*. Všichni, levičáci i pravičáci, mluví o tom, zda jednají ve smyslu Herzlově, nebo zda jeho ideje zrazují. Dokonce i postsionisté se na něj odvolávají. Odpověz mi hned. A nezapomeň mi vylíčit, o čem píše.

N

Od: teddyherzl@altneuland.com
Týká se: Herzl reloaded
Datum: 14.12.14 10:03
Komu: doron.rabinovici@liter.at
Kopie: natan.sznajder@subt.il

Vážení pánové,

narodil jsem se v roce 1860 v Budapešti v blízkosti synagogy, ve které mě nedávno rabi přísně osočil, poněvadž – zcela vážně – se snažím o to, aby Židé získali více cti a více svobody, než kolik jim současnost poskytuje.

Nejdřív mě poslali do židovské školky, kde jsem se těšil jistě úctě, neboť můj otec byl zámožný obchodník. Moji nejstarší vzpomínkou na tuto školu jsou výprasky, kterými mě častovali za to, že jsem si nepamatoval jednotlivosti z odchodu Židů z Egypta. V současné době by mě mnoho školometů rádo udělovalo výprasky za to, že odchod z Egypta připomínám příliš často.

Když jsem studoval v poslední třídě gymnázia, zemřela moje jediná sestra, osmnáctiletá dívka; moji matku zármutek zdolal natolik, že jsme roku 1878 opustili Budapešť a přestěhovali se do Vídně. V prvním týdnu po sestřině pohřbu nás navštívil rabi Kohn a ptal se mě, jaké mám plány do budoucnosti. Sdělil jsem mu, že se chci stát spisovatelem, načež rabi pokyvoval lhavou stejně nesouhlasně jako později nad mou sionistickou myšlenkou. Nespokojeně prohlásil, že stát se spisovatelem není vlastně žádné povolání.

Poslední dva měsíce mého pobytu v Paříži jsem psal knihu *Židovský stát*. Vůbec si nevzpomínám, že bych byl býval někdy předtím či potom v takovém rozpoložení jako tehdy, kdy jsem na té knize pracoval. Heine říká, že když tvořil některé z veršů, slyšel třepot orlích křídel. Já sám měl při psaní knihy také pocit, že slyším šelest třepotajících se křídel. Psal jsem denně až do úplného vyčerpání. Po večerech byl mým jediným zotavením poslech Wagnerovy hudby, obzvláště *Tannhäusera*, opery, kterou jsem slyšel tolikrát, kolikrát ji uváděli.

Pouze o večerech, když nebyla na programu opera, jsem o správnosti svých myšlenek pochyboval. Zprvu jsem hodlal ten svůj malý spis o vyřešení židovské otázky rozšiřovat pouze mezi přáteli. O publikaci díla jsem uvažoval až později; vlastně jsem neměl v úmyslu provozovat jakoukoli osobní agitaci pro židovskou záležitost.

Když jsem knihu dokončil, poprosil jsem svého nejstaršího a nejlepšího přítele, aby rukopis přečetl. Dal se do čtení, a najednou se rozplakal. Považoval jsem jeho hnutí mysli za přirozené; byl také Žid. I já jsem při psaní někdy plakal. Zděsil jsem se ale, když mi řekl pravý důvod svých slz. Domníval se totiž, že jsem se zbláznil, a protože se považoval za opravdového přítele, můj stav ho velice zarmoutil. Rychle odešel, aniž by cokoli dodal.

Poté jsem prodělal velmi vážnou krizi. Přirovnal bych ji k situaci, kdy je rozžhavené těleso vhozeno do studené vody. Ovšem je-li toto těleso náhodou ze železa, změní se v ocel. Onoho dne se objevila moje posedlost ohledně židovského státu. Během dalších dvou či více let jsem prožil mnoho, přemnoho smutných dní, a obávám se, že truchlivých dní bude přibývat. Roku 1895 jsem si začal psát deník. Jedno jsem ale usoudil se stoprocentní jistotou a bez jakýchkoli pochybností: To hnutí už se nezastaví. Nevím, kdy zemřu já, ale sionismus nezemře nikdy.

S dokonalou úctou

Váš Theodor Herzl

Od: doron.rabinovici@liter.at

Týká se: Herzl reloaded

Datum: 14.12.14 15:53

Komu: teddyherzl@altneuland.com

Kopie: natan.sznaider@subt.il

Vážený pane doktore Herzle,

i Vaši protivníci by byli s Vámi zajedno v tom, že sionismus žije dále, a především Palestinci by se pod to podepsali. Já sám jsem se narodil ve státě, o kterém jste snil. Od tří let žiju v Rakousku. Větu, kterou jste, milý Theodore Herzle, napsal, totiž „V Salcburku jsem strávil několik z nejšťastnějších okamžiků svého života“, nechali v roce 2001 vytesat do mramoru. Pamětní deska se nalézá na budově Zemského soudu. Chybí ovšem druhá část Vašeho výroku: „Rád bych byl v tomto krásném městě zůstal, ale jako Žid jsem neměl šanci stát se tu soudcem.“

Srdeč. pozdr.

Doron Rabinovici

Od: natan.sznaider@subt.il

Týká se: Herzl reloaded

Datum: 14.12.14 17:42

Komu: teddyherzl@altneuland.com

Kopie: doron.rabinovici@liter.at

Milý dr. Herzle, milý Dorone!

Jsem rád, že jste mě vzali do party. Neexistují jenom snilkové a taci, kteří se v Erecu narodili a teď žijí ve Vídni. Já tu žiji, moje rodina taky. Pracuji tady a vydělávám peníze coby studovaný člověk. Přišel jsem sem před mnoha lety – a to nejen z Německa, ale taky z přesvědčení. Musím přiznat, dr. Herzle, že jsem Vaše knihy coby mladý sionista vůbec nečetl. Kdybych je byl četl, asi bych se vystěhoval do Spojených států, které se Vaši utopii podobají daleko více. Znal jsem Vás pouze z obrázku na bankovce, která už neplatí.

Vaše jméno bylo všude, každé malé městečko má Herzlovu ulici a moje dcera chodila do Herzlovy školy. Mrtvý tedy určitě nejste. Právě naopak.

Vzpomínám si, že se Vaše jméno objevuje v Prohlášení o nezávislosti: „V roce 1897 se sešel První sionistický kongres. Svolal jej dr. Theodor Herzl, vizionář židovského státu. Kongres vyhlásil právo židovského národa na národní obrodu ve vlastní zemi. Toto právo bylo 2. listopadu 1917 uznáno v Balfourově deklaraci a potvrzeno mandátem Spojených národů, tedy historické spojení židovského národa se zemí Izrael a nárok židovského národa na obnovení národní domoviny.“

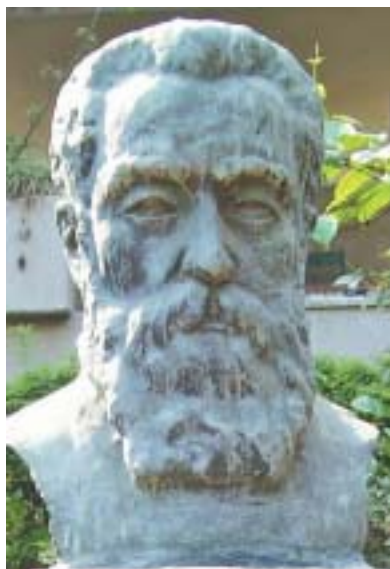
To je tedy to, co po Vás zbylo. Vizionář. Ale jakou vizi jste vlastně měl? Asi ne rok 1948? Přesto to byl zážrak, zážrak ve Vašem jménu. Věděl jste dobře, že Židé v Evropě budoucnost nemají. A Vaše hlavní teze, že nenávist vůči Židům tvoří základ moderního židovství, je pro mnoho Izraelců, kteří nemají „žádoucí víru“, ta nejpodařenější definice Židů. Vycházel jste z toho, že antisemitismus je věčný a přirozený, a mnoho Vašich přívrženců si to myslí dodnes. Vyzýval jste k činu; tak se zrodil aktivistický sionismus, a tento aktivismus je příznačný pro Vaši vizi státu.

Ale politickému myšlení v Izraeli to nijak neprospělo. Jako kdyby byl svět rozdělen na Židy a antisemity. Bezpo-

chyby Vám dějiny Židů dají za pravdu. Ale stát, který jste si představoval Vy, takový problém vyřešit nemohl. Antisemitismus se po roce 1945 už nenosí, právě naopak. Dnes se ale nenávisti vůči Židům říká antisionismus, takže Váš model se tak docela nepovedl. Vy jste přece chtěl, abychom my Židé byli jako ostatní národy. To se ale taky docela nepovedlo. Myslel jste opravdu, že se židovská politika dá pojmout jako organizační záležitost? Existuje vůbec nějaké jisté místo pro Židy? V každém případě jste vídeňského starostu Luegera bral vážněji než ostatní. Ale jak podotkla Hannah Arendtová v roce 1941, před antisemitismem si je možno být jistý pouze na Měsíci. Nám je ovšem známo, že Izrael není na Měsíci, nýbrž uprostřed světa – a to arabského. Vám – jako mnoha jiným Židům, kteří se vzdělali židovství – se jednalo pouze o to, aby Židé žili v jistotě, jako by židovství neznamenovalo nic víc.

My tři si píšeme německy. Dává to smysl. Sionismus ale dnes německy nemluví, ačkoli němčina byla kdysi oficiální sionistická řeč. Mnoho Židů v Rakousko-Uhersku mluvilo, myslelo a psalo v němčině. Němčina byla kosmopolitní vlastí Židů dávno předtím, než byl jazyk vnímán jako součást národnosti. Dokonce na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě se mluvilo a myslelo německy, „předtím“. Dále na východě Evropy, kde židovské masy až tak na sionistické osvobození nečekaly, se mluvilo, myslelo a psalo v jidiš. Dnes ale sionismus mluví, myslí a píše hebrejsky, a tuhle řeč jste Vy neovlá-

dal. Je to zážrak, že se dnes rapuje hebrejsky, ovšem zážraky uvedou do pohybu síly, o kterých jste vy, milý Herzle, neměl ponětí. Ve Vašem hnutí Vám Váš rival stále připomínal, že nemáte s Židy nic společného, že židovství nerozumíte, a že tudíž o sionismu mluvíte jako slepý o barvách. Jistě si nerad vzpomínáte, ale Achad Haam, což hebrejsky znamená „Jeden z národa“, vlastním jménem Ascher Gins-

Batia Lichanski: Theodor Herzl. Foto archiv.

(pokračování na str. 14)

HERZL RELOADED

berg, uveřejnil v roce 1902 tak ostrou kritiku Vašich idejí, že následně došlo mezi Vámi dvěma k rozkolu.

Jen si vzpomeňte: Achad Haam Vás v lásce neměl. Byl přesvědčen, že jste západní Žid, který je samotnému židovství vzdálen, a že opravdoví Židé jsou východní Židé, a to mnohem dříve, než sionismus vůbec začal vnímat Židy z Orientu. Achad Haam pokládal Vaši vizi za model Ameriky, který má se židovstvím málo společného. Také Vám neodpustil, že bylo sionistické hnutí řízeno z Vídně, a ne z Oděsy. Jistě si vzpomínáte, že zesměšňoval Váš západní kosmopolitismus, podobně jako se nadává židovským kosmopolitům v Izraeli dnes. Váš plán označil za „opičí imitaci bez jakýchkoli židovských hodnot“.

Dnes jsme, milý Herzle, o něco chytřejší. Víme, že existovala západoevropská židovská tradice – k té samozřejmě plně náležíte. A existoval bohatý židovský svět východoevropský, který nacisté a stalinisté zničili a který částečně žije v Izraeli a v USA dál. Z kreativity západního židovství nezbylo téměř nic: byla zničena a až na pár spisovatelů ve Vídni se nikterak neprojevuje. Izrael nenáleží ani k jednomu z obou židovství a jeho řeč, hebrejščina, to dokazuje.

Zdravím Vás,

Natan Sznajder

Od: teddyherzl@altneuland.com
Týká se: Herzl reloaded
Datum: 22.12.14 18:43
Komu: natan.sznajder@subt.il
Kopie: doron.rabinovici@liter.at

Vážený pane profesore a vážený pane doktore! Milí přátelé.

Jak se vedlo obyvatelům, kteří nevladnili zhola nic – těm mnoha arabským mohamedánům?

Ti, kdož nic nevladnili, tedy neměli co ztratit, ti mohli jen a jen vyhrát. A také že vyhráli: pracovní příležitost, obživu, blaho. Nebylo nic chudobnějšího a žalostnějšího než arabská vesnice v Palestině koncem 19. století. Rolníci přebývali v kutloších z udusané hlíny, v příbytcích, které by se nezamlouvaly ani zvěři. Děti se povalovaly nahé a zanedbané na ulici a vyrůstaly jak ten dobytek. Dnes je všechno jiné. Profitovali velkolepými sociálními zařízeními, ať už chtěli, nebo ne. Když byly vysušovány bažiny, když se budovaly kanály a sázely eukalypty, které

ozdravují půdu, tehdy se využívalo odolných lidských sil domorodců, a ti za to byli dobře placeni. Jen se rozhlédněte po krajině! Vzpomínám si ještě, že když jsem byl malý kluk, byly tady bažiny. Tuhle půdu získala nová společnost levně a udělala z ní to nejlepší. Pole patří k zářivě bílé vesnici, kterou vidíte tamhle na kopci. Je to arabská vesnice. Spatříte malou mešitu. Tito chudí jsou daleko šťastnější, konečně se mohou pořádně najíst, jejich děti jsou zdravější a něco se učí. Na jejich víru ani na jejich staré zvyky nikdo nevztáhl ruku, bylo jim pouze umožněno žít blahobytněji.

Považujete snad někoho, kdo Vám nic nevezme, nýbrž naopak dává, za zloděje? Se sionistickými pozdravy

Váš Theodor Herzl

Od: doron.rabinovici@liter.at
Týká se: Herzl reloaded
Datum: 24.12.14 11:33
Komu: teddyherzl@altneuland.com
Kopie: natan.sznajder@subt.il

Milý Theodore Herzle,

rozumím tomu správně? Předkládáte nám, Natanovi a mně, citát, který jste napsal před více než sto lety, abyste nám tak osvětlil, proč si Palestinci nemají nač stěžovat? Žertujete snad?

Řádky, které jste nám poslal, jsou – a v tom už máme praxi a snadno uhodneme, odkud Vaše výklady pocházejí – opět z Vašeho románu *Staronová země*. Stojíte si ještě pořád za těmi slovy? Mimochodem: Těch pár řádků jste přisoudil v románu *Staronová země* Arabovi žijícímu v novém židovském státě. Tento Arab vysvětluje udiveným návštěvníkům z Evropy, proč je židovské osídlení Palestiny pro něj a jeho lidi to úplně nejlepší, co se vůbec mohlo stát. A dodává: „My muslimové jsme se už odjakživa s Židy snášeli lépe než křesťané.“

V každém případě je pozitivní, že jste se o tom vůbec zmínil. Neprávem se o Vás říká, že jste Araby úplně přehlížel. Zkrátka se tvrdí, že Herzl neměl o nežidovském obyvatelstvu ve Svaté zemi ani ponětí.

Vaše představa o Arabech se velice podobala klišé, které Evropané v té době o domorodcích šířili: chiméry, míšenci nekultivovaných primitivů a ztepilých divochů, kterým měla evropská civilizace přinést to pravé štěstí.

Mnoho Židů islám a Orient obdivovalo, zatímco křesťané muslimy přinej-

menším nenáviděli a Orientem opovrhovali.

Židé na Západě obdivovali moc osmanské říše, která byla vůči svým židovským poddaným daleko tolerantnější než evropské státy; rasově laděný antisemitismus, který se v Evropě rozmáhal, byl v muslimském světě ještě neznámý.

Ale obdiv západních Židů vůči islámu je dávno ten tam. Ještě před založením Státu Izrael ztratila osmanská říše svou přitažlivost. Kalifát ochabl. Kdo by chtěl vědět, jak málo z někdejšího obdivu zbylo, necht' si vzpomene na slovo, kterým se označovali v Osvětimi ti, kteří už nechtěli a nemohli bojovat ani o svůj holý život: „musulmani“.

Dnes už Židé velkorysost islámu neobdivují. Zatímco katolická církev konečně odsoudila staré předsudky vůči Židům, přesunul se otevřený antisemitismus do muslimských obcí Orientu. Militantní islamismus a radikální džihádismus štvou proti veškerým seskupením a náboženstvím uvnitř i vně islámu, a židovství se stalo pro mnoho muslimů synonymem katastrofy naší doby. Židé se odebrali na Blízký východ, aby definitivně unikli ničivému antisemitismu, ale zatímco se z Evropy stala pevnost liberalismu, změnil se Orient v centrum rasové nenávisti.

Stát měl národu pronásledovaných poskytnout azyl. Máš pravdu, Natane: kdyby bývalo šlo o pouhou záchranu, stačil by kus Argentiny nebo Madagaskaru. Ale hnutí, jeho většinu, šlo také o Sion a Svatou zem. Birobidžan na Sibiři, který „nabídl“ Židům Stalin, se neukázal jako ideální řešení. Lze se tomu divit?

Uganda nadchla sionistické delegáty z Brodů, jižní Bukoviny, Lubliny, Masowiecka či Oděsy daleko méně než Jeruzalém. *Nu*, kdo by to byl řekl? Opravdu Vás to udivilo, Herzle? *Nebich*.

Vy budete, Herzle, zaručeně chtít vědět, jestli jsem se zbláznil, protože bych se spokojil i s ukousnutým zbytkem Sionu. A Ty, Natane, budeš namítat, že zásadní problémy židovského nacionalismu se dělením země zdaleka nevyřeší. A abych se vrátil k Tvé otázce, čím můžeme národně náboženský mýtus o svatosti židovské země nahradit, rád bych navrhl – přestože jsem nevěřící – svatost židovského života, ano, života vůbec.

Srd. pozdr.

Doron

Přeložila Věra Trnková

KAPITÁLOVÁ ŠKOLA

divadelní hra (se smutným koncem)

Brněnské Divadlo Husa na provázku má od května na svém repertoáru inscenaci hry Stefana Massiniho *Dynastie* s podtitulem *Lehman Brothers*, již s místním ansámblem nastudoval ředitel činohry Národního divadla v Praze Michal Dočkal. Epochální trilogie současného úspěšného italského dramatika, dokončená v roce 2013, byla přeložena již do čtrnácti jazyků a má za sebou mimo jiné úspěchy a ocenění na francouzských scénách, ale také doma v Itálii. Provázkovské představení trvá s přestávkou přes tři hodiny, ale nastudování nezkráceného textu by zřejmě zabralo nejméně dvojnásobek času. Massiniho dílo vzniklo především jako reakce na hospodářskou krizi v roce 2008, kterou způsobilo nepřeklenuté hypotéční vakuum v magickém krevním oběhu řady amerických a světových bank. Americká vláda jeden z největších a nejstarších bankovních domů v zemi finančně nepodržela, a tak museli Lehman

Brothers po nějakých sto padesáti letech definitivně padnout a byli rozebráni na součástky. Velký divácký úspěch *Dynastie* se dá vysvětlit také tím, že přináší výkladový klíč k světu, který jako by už dávno přerostl normálním smrtelníkům přes hlavu.

Autor předkládá text trilogie inscenátorům k volnému, leč zodpovědnému použití. Hru lze pojednat nejen jako rodovou ságu židovských přistěhovalců odněkud z Bavorska. Rodina Lehmanů je záhy vtažena a vpletena do osudů a do prudkého civilizačního rozvoje Spojených států i celého světa v 19. a 20. století. Právě s tímto nepsaným požadavkem se Dočkalova režie vyrovnává znamenitě, a tak jsme – především v první části – svědky atraktivní třaskavé směsice amerických snů a tragédií. (Při černobílém pojednání postav i scény lze mít chví-

lemi pocit, že jsme se ocitli v „bláznivém“ světě grotesky.)

Scéna je minimalistická: pár mikrofónů a v pozadí plocha z bílého trhacího papíru. Zbytek je na hercích. Je jich šest, s nimi jedna aktérka (Tereza Marečková), která zpívá, hraje na housle a klavír a zahraje si mužskou postavu – Irvinga Lehmana. Protože je podnikání po výtce maskulinní sport, jsou ženy všech Lehmanů buď namalovány na papír, nebo je odehrají mužští herci – nej-

Jan Kolařík jako Emanuel Lehman, Tomáš Milostný v roli Mayera Lehmana. Foto Jakub Jíra.

zdařilejší je série manželek posledního z Lehmanů, bezdětného Roberta (Milan Holenda) předvedená Martinem Donutílem, jenž sám ztvárnil postavu Herberta Lehmana.

O tom, je-li inscenace zdařilá, však rozhodují především dvě postavy. Z trojice bratří Lehmanů, kteří postupně dorazili do města Montgomery v jižanské Alabamě, nejstarší Henry (Adam Mašura) záhy umírá na žlutou zimnici, na zbývající dva čeká podnikatelské dobrodružství, přepravek bavlny, na němž zbohatnou přímo pohádkově. Jan Kolařík jako Emanuel Lehman a Tomáš Milostný v roli mladšího bratra Mayera předvádějí doslova herecký koncert. V kaleidoskopicky reportážním ději není pochopitelně místo ani čas pro několika- vrstevné rozvíjení charakterů, náročné jsou okamžité změny nálad nebo po-

stojů, řada myšlenek či vyhodnocení situace může zůstat pouze v náznaku, ale o to musí být výraznější, přímo reliéfní – aniž by na druhé straně sklouzávaly do karikatur. K tomu připočteme množství pohybů a odskoků do vedlejších postav – a také postupné, byť nenápadné stárnutí obou otců zakladatelů. Kolařík i Milostný uchopili své postavy protřelých, neústupných a v lecčems geniálních židovských obchodníků zevnitř, nejsou to přehraňené figurky z vtipů o Židech.

Zavedené stereotypy opakuje spíše hudba Ivana Achera, která pracuje s židovskými tématy ne vždy prozřetelně – vedle modlitby za mrtvé a hebrejsky zpívaných úryvků z Písma slyšíme jakousi klezmer kalamajku i pár muzikálových ohlasů. Místa jako by právě zde chyběl zmíněný civilizační přesah.

První, průkopnická část představení je živější a pestřejší než druhá – jednak formálně, reportážní formát začíná být po dvou hodinách jednotvárný, jednak historicky, „kapitál“ se postupně odpoutává od lidského faktoru a jeho fungování. Viděno zvenčí, vše vy-

padá jako jakési samoplození. Akcie na burze, kurzy, armáda lidí sledující příliv a odliv, nikoli na mořském břehu – a ucho se nakonec utrhne. Ale specifické „pionýrské“ napětí není v druhé části přítomno tak intenzivně – a patrně ani tak zábavně. Ale i tak je třeba autorovi hry i divadelním tvůrcům poděkovat, že nám určitý specifický svět, tak často manichejsky očeňovaný, přiblížili pravdivě – i bez růžových brýlí.

JOSEF MLEJNEK

(psáno pro *Divadelní noviny a Rch.*)

Divadlo Husa na provázku, Brno – Stefano Massini: *Dynastie. Lehman Brothers*. Překlad Irena Novotná, režie a úprava Michal Dočkal, scéna Dragan Stojčevski, kostýmy Sylva Zimula Hanáková, hudba Ivan Acher. Psáno z reprízy 15. června 2017

NÁHROBKY NAD MOŘEM

O putování za židovskými památkami ve Funchalu

O Madeiře jsem si ze zeměpisu pamatovala jen to, že je to ostrov v Atlantiku patřící k Portugalsku. A z dějepisu pouze to, že tu poslední rakousko-uherský císař Karel I. prožil ve vyhnanství závěrečné měsíce svého života a zbavený titulu i majetku tu i zemřel. Je pohřbený v kostele Nossa Senhora v Monte, čtvrti v kopcích nad hlavním městem Funchalem. Před kostelem stojí od roku 2005 jeho bronzová socha, již vytvořil portugalský sochař August Cid. Karel I. je zvěčněn, jak melancholicky hledí dolů na moře. Tušil snad svůj blízký konec?

Madeira je opravdový *gan eden*, rajská zahrada. Pokud se chce člověk vyhnout jakýmkoli kulturním akcím, pak je tento ostrov – plný květů všemožných barev a divoce rostoucích stromů a nejrůznějších keřů – ideálním místem pro dovolenou. Můžete se procházet podél moře nebo putovat v závratných výškách stovky kilometrů podél *levadas*, zavlažovacích kanálů. Všude nádherná svěží zeleň.

Příroda tu skýtá spoustu darů, potažmo produktů, které lze exportovat. A tak mě napadlo, zda se tu na obchodu s dřevem, vínem, olejem a ovocem nepodíleli i Židé...

MADEIRA A ŽIDÉ

Ve Funchalu je turistické centrum, kde lze získat běžné informace, ke kterým ale židovská přítomnost na ostrově nepatří. Žena u přepážky mi v mapě zakroužkovala dobrou polovinu Starého Města, kde se – kdesi – mohla nacházet synagoga. Kamarádka Hanka z Heidelbergu okamžitě reagovala, poslala mi informace a v nich se objevila nejen synagoga, ale i židovský hřbitov!

Madeiru objevil portugalský mořeplavec Joao Gonçalves Zarco v roce 1419. Jméno Madeira znamená v portugalštině

ně dřevo, tedy pro místo s tak hustým porostem příznačný název. Ostrov byl neobydlený. Postupem času ho osídlili Portugalci a těšil se zvláštnímu postavení: neměl status kolonie, nýbrž jakési neúplně rovnoprávné součásti Portugalska.

Vzhledem k tomu, že roku 1495 král Manuel I. vyhnal z Portugalska většinu Židů, je nepravděpodobné, že by se směli usazovat na Madeiře.

V Portugalsku mohli žít Židé bez omezení teprve od roku 1821. Zhruba v téže době přišli na Madeiru Židé z Maroka a etablovali se v textilní branži, zmiňována bývá rodina Abudahar-mova. Jako i jiné cizince je sem přivedlo klima, jež je příhodné k léčbě plicních onemocnění.

strachu před vpádem nacistů uprchlo několik židovských obchodníků s rodinami z britské enklávy na Gibraltaru (na 200 osob), následováni Židy z Německa, Rakouska, Francie a Anglie. Většina těchto nově přichozích se živila vývozem vína a madeirské krajky a dovozem náradí všeho druhu z Anglie. Po válce ale většina Židů ostrov postupně opustila, dnes tu aktivní židovská obec neexistuje.

PÁTRÁNÍ

Hledat něco na Madeiře vyžaduje pevnou vůli i dobrou kondici: terén – i v hlavním městě – neustále příkře klesá a stoupá.

Synagogu jsme s mou průvodkyní Claudií našly. Stavba se liší od okolních domů a v jednom okně lze najít zbytek Davidovy hvězdy, žádný nápis. Na průčelí domu jsou nalepeny asi třiceticentimetrové díly puzzlu (zřejmě tu fungovalo hračkářství). Momentálně tu je malý obchod se zařízením do domácnosti a jeho mladí provozovatelé nemají ponětí, kdy a jak tahle synagoga fungovala. Spíš projevovali zklamání nad tím, že jsme si nic nekoupily.

Hřbitov byl tvrdý oříšek. Poznamenal jsem si, že se nachází v ulici Lazareto, nijak daleko od městského centra.

Rua do Lazareto se nalézá za pevností a vede od městské hradby na východ. Židovský hřbitov musel být samozřejmě za hranicí města. Vlastně nás nemělo pře-

Synagoga ve Funchalu. Foto archiv.

Jeden z náhrobků nad mořem. Hrob Hermanna Horwitze, narozeného v Berlíně, během rekonstrukce roku 2015. Foto Jono David/HaChayim HaYehudim, Jewish Photo Library.

Další židovští přistěhovanci se objevili až za více než sto let: v třicátých letech 20. století dorazilo několik sefardských rodin ze Sýrie a Libanonu, roku 1940 sem pak ze

kvapit, že ulice prudce stoupá. Jméno dostala podle tyfového lazaretu, který se tu kdysi nalézal, je úzká, provoz velmi čilý, a dokonce tu – přes veškeré pochyby, zda

je to vůbec možné – projíždí i žlutý městský autobus. Cestou jsme narazily na značné množství zavřených vrat a zpusťlých domů, ale nápis, který jsem viděla u příslušného hesla na internetu, jsme nenašly. Místní nás pokaždé poslali někam jinam, asi o existenci židovského hřbitova nevěděli. Claudia tvrdila, že jdu čím dál rychleji: jakmile prý pátrám po něčem židovském, dokážu vynaložit poslední síly. Nakonec jsme hřbitov však přeci jen objevily. Jenže nám to nebylo moc platné.

HŘBITOV

Nad vchodem lze najít oválný kamenný štít, na kterém prý byla mramorová tabule s nápisem „dům života“. Na vratech je dnes bezpečnostní zámek, chybí jakékoli označení. Hřbitov byl založen roku 1851, jak je vidět nad malým symbolickým reliéfem s palmovými větvemi nad vchodem. Tři sta metrů čtverečních mělo posloužit pro osmatřicet hrobů, ale tolik jich tu nikdy nebylo.

Za zdi se tyčí cypřiše, na samotný hřbitov není vidět. Těsně u zdi se nalézá polorozbořený dům, z jehož oken vyčnívá kaktusovitý porost a pne se po prudké skále k moři. Snad dávná márnice. Stavba i hřbitov působí zpustle a opuštěně, zdání však v tomto případě klamalo...

Zimní deště a občasná zemětřesení způsobily, že některým hrobům na okraji příkré skály hrozilo, že se zřítí dolů (a několik se jich skutečně zřítilo). Osudem hřbitova se proto zabývala židovská obec v Lisabonu, rabíni i izraelský vyslanec v Portugalsku. Kritická situace přivedla městské radní dokonce na myšlenku, že by bylo možné přestěhovat zdejší nebožtíky na židovský hřbitov do městečka San Martinho. Na to ovšem nepřistoupily rabínské autority.

Roku 2015 se konečně začalo s opravami a čištěním náhrobků, jeřáb vyzdvihl spadlé kusy a kameníci je znovu osadili. Funchalské hroby připomínají kamenné pohovky, na nichž samotný náhrobek tvoří jakýsi „podhlavník“. Jeden z nich patří Willymu Alexandrovi Katzovi (1867–1945), lékaři z Hamburku, jiný Hermannu Horwitz z Berlína. Poslední pohřeb se tu konal roku 1976.

Ač byl tedy jediný madeirský židovský hřbitov opraven, bez zdolání vysoké zdi se na něj dostat nelze. O tom svědčí i zoufalé dotazy na TripAdvisoru: „Nevíte někdo náhodou, kdo má klíč od hřbitova?!“ To bohužel nevíme.

VĚRA TRNKOVÁ, Heidelberg

KDO BYLA MELANIE GAERTNEROVÁ

O jedné pisatelce dopisu Karlu Čapkovi

Vážený básniku!

Kdo napsal Zahradníkův rok, tomu nelze říkat jinak než pane básniku! Tak čisté, radostné hodiny jako s touto knihou zažívám jinak jen ve své zahradě. Tak začíná dopis datovaný 30. ledna 1933, který dostal Karel Čapek od Melanie Gaertner. Je jedním ze souboru 559 psaní otištěných v knize *Karel Čapek: Přijátá korespondence* (Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2000); v komentářích k vydané korespondenci je odesílatelka charakterizována pouze slovy: „čtenářka (Viedeň)“. Pisatelka se v dlouhém listu, uvozeném obsáhlým obdivem ke knize *Zahradníkův rok*, zmiňuje také o svém manželovi, který se jako fyziolog účastnil vyšetřování vraždy Anežky Hružové v Polné v roce 1899, což při dalším bádání hodně pomohlo.

Melanie Gabriele Gaertner-Schalek se narodila 13. března 1870 v Karlíně, který tehdy ještě nebyl součástí Prahy, v domě čp. 2/156 na Karlínském náměstí. Pocházela z židovské rodiny: otec Heinrich Schalek (1829 Mělník – 1907 Vídeň) byl zakladatelem a majitelem inzertní kanceláře, kterou provozoval ve Vídni (pravděpodobně od roku 1875) na adrese Wohlzeile 12; její matkou byla Klara, za svobodna Ettinger, rovněž z Mělníka (1845–1925 Vídeň).

Dne 1. března 1897 se Melanie ve Vídni provdala za prof. Dr. Gustava Gaertnera. Rodák z Pardubic (28. 9. 1855 – 4. 11. 1937) byl před studiem lékařství na Vídeňské univerzitě žákem gymnázia v Hradci Králové, a to v letech 1867–1873. Tentýž ústav navštěvoval dva měsíce starší Antonín Čapek, otec brň Čapků, v rozmezí let 1869–1876. Gaertner získal věhlas poznatky o užití elektřiny v medicíně, vynalezl několik diagnostických přístrojů a věnoval se nauce o výživě (*Die Fettmilch als*

Nahrung für Säuglinge und Kranke, Wien 1895), které věnoval pozornost i Sigmund Freud po narození své dcery. Před první světovou válkou si manželé koupili ve vídeňské čtvrti Döbling vilku se zahradou, kde pravděpodobně paní Melanie Gaertnerová získávala své zahradnické zkušenosti, s nimiž se Karlu Čapkovi svěčila.

Melanie Gaertnerová. Foto archiv.

V dopise Melanie také píše: *Můj muž byl tím tajemným fyziologem, který v Hilsnerově procesu prokázal, že z těla zavražděné nezmizela žádná krev.* T. G. Masaryk coby člen vídeňského parlamentu 5. 12. 1907 před poslanci k Hilsnerově aféře mj. prohlásil: „...jsou to úplně falešné představy, že mrtvola by mohla být úplně bez krve; krátce, obrátil jsem se také

na evropské odborníky, kteří mi potvrdili mé fyziologické pochybnosti [...]“. O inkognito povolaných znalcích se zmiňuje vysvětlivka ke kapitole *Židovská lekce* v knize *Kafka / Rané roky* od Reinera Stacha: „Neutrální lékařští znalci posleze ‚bezkrevnost‘ popřeli. Lékařovo jméno bylo vedle Hilsnerova v dostupném tisku zmíněno jen jednou, a to v souvislosti s přípravou natáčení filmu o vraždě v Polné.“

Pozoruhodná je také jedna ze závěrečných vět dopisu M. Gaertnerové: *Německo ztrácí přitažlivost tím svým nesmyslem s Hitlerem a panským klubem.* Srovnáme-li datum, kdy byl dopis psán, a datum, kdy byl Hitler jmenován kancléřem, je shodné: 30. 1. 1933.

Více se o Melanii Gaertnerové zatím nepodařilo vypátrat. Budiž alespoň těmito několika řádky rozšířeno poznání o jedné z pisatelek Karlu Čapkovi.

MILAN PALÁK

SROVNAT ZLO S DOBREM

Rozhovor s izraelským spisovatelem Uri Orlevem

URI ORLEV se narodil v roce 1931 jako Jerzy Henryk Orłowski v židovské asimilované rodině ve Varšavě. Jeho otec, lékař a důstojník polské armády v záloze, byl na počátku druhé světové války poslán na ruskou frontu, a Orlev pak prožil část války se svou matkou a bratrem ve varšavském ghetu. Po matčině smrti v roce 1943 se příbuzným dařilo chlapce ještě několik měsíců skrývat, nakonec však všichni putovali do koncentračního tábora Bergen-Belsen. Orlev přežil a v roce 1945 odešel do Haify, kde se později setkal s otcem.

Uri Orlev je autorem více než třiceti titulů: neznámější jsou jeho knihy pro děti a mládež o holokaustu, které byly dosud přeloženy do více než tři desítek jazyků. V roce 1996 získal prestižní Mezinárodní cenu Hanse Christiana Andersena, v USA například – za Ostrov v Ptačí ulici – Cenu Edgara Allana Poea udílenou za napínavé příběhy. V češtině mu prozatím péčí nakladatelství Práh vyšly dvě knihy: Ostrov v Ptačí ulici a Běž, chlapče, běž, obě v překladu Lenky Bukovské, k vydání se připravuje kniha třetí. Uri Orlev s manželkou byli hosty pražského květinového mezinárodního veletrhu Svět knihy.

Pane Orleve, o holokaustu píšete výhradně z pohledu dítěte. Proč tomu tak je? A plynou z toho podle vás nějaká omezení co do detailního zobrazování hrůz či šťastných konců?

Psát o holokaustu z pohledu dospělého nemůžu už proto, že bych z toho měl strach – a nehodlám o něm z pohledu dospělého ani moc přemítat. Dospělí přeživší si totiž nejvíc pamatovali utrpení, děs a zoufalý pocit zod-

povědnosti za děti, zatímco já si spíš vybavuju to, jak jsem si s bratrem hrál s cínovými vojáčky na válku – nebo na Tarzana. Dětská mysl podle mne příběhy z doby šoa s hrůznými detaily nezvládne – prostě se všem těm hrůzám uzavře, což je jakási přirozená obrana i proto, že se s něčím takovým děti nedokážou ztotožnit. Když jenom popíšete, jak byly vyhlazeny miliony lidí, nic to pro utlý věk neznamena. Něco to začne znamenat až ve chvíli, kdy se děti dozvědí, jaký byl život jednotlivce

předtím, jakou měl rodinu a jaké přátele, jaké bylo jeho běžné bytí, a až pak to dává smysl: když zlo srovnáte s dobrem, zatímco popis samotných hrůz je, s nadsázkou řečeno, až jakási pornografie. A co se šťastných konců týče, sám jsem je měl jako chlapec v knihách spolu s dobrodružstvím hrozně rád, a navíc přiznávám, že je mám rád i teď: věřím totiž a chci ukázat, že vždycky existuje aspoň nějaká naděje a budoucnost, něco, co bude lepší a může se to opravdu stát.

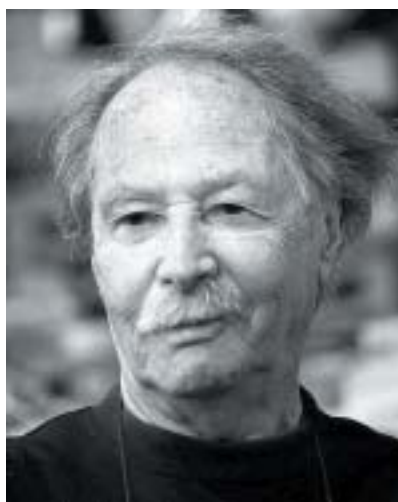
Jaké postavení mají podle vašeho názoru přeživší v současné izraelské společnosti?

Nejprve bych chtěl zdůraznit, že je jich pořád ještě dost – a že určité netvoří nijak homogenní skupinu. Spousta z nich dokázala překonat to, co se jim stalo, a měli bohatý a plodný život i kariéry: založili rodinu a jako spisovatelé, hudebníci nebo historici – a v podstatě je tu asi zastoupena každá profese – se proslavili často i za hranicemi Izraele. Ovšem na druhé straně nemálo přeživších tráví svá poslední léta o samotě a v chudobě, a to navzdory tomu, že novináři a další veřejně činné osoby ustavičně kritizují vládu a celý ban-

kovní sektor; peněz je tu přece dost, ale naše oficiální místa je zjevně raději utrácení za různé ceremonie spojené s připomínáním holokaustu než na samotné přeživší. A za druhé bych zopakoval obecně známou věc, že na počátku nechtěli přeživší mluvit – už proto, že si mysleli, že jim to nikdo neuvěří. A svůj hlas neváhali přidat, až když o holokaustu začali psát jak vědci, tak spisovatelé. I když je pravda, že dodnes se setkávám s Izraelci, kteří se mi svěřují, že v jejich rodinách vládne mlčení – a neprolomila ho ani generace vnuků, kteří zjistili, že mají tajemství a fascinující příběhy ve vlastní rodině, a jejichž zásluhou vznikla zejména v poslední době pěkná řádka dokumentárních filmů.

A když už jsme se toho tématu dotkli: jak by se vůbec měl dnes připomínat holokaust?

Můj osobní názor je, že nejrůznějších ceremonií a obřadů, jimiž se holokaust připomíná v Izraeli a v židovských komunitách mimo Izrael, je dost. Co se pak vzdělávání týče, myslím si, že bychom v naší vlasti měli intenzivněji debatovat o lidských právech na celém světě: měli bychom otevřít svá srdce a své mysli tak, abychom si společně s našimi dětmi uvědomili, kolik je po-

Uri Orlev. Foto archiv.

řád na světě utrpení... V téhle souvislosti bych rád zdůraznil, že mě jednou pozvali na diskusi na Sardinii – a to

sice do malé vesnice, kde ani nikdy nežil žádný Žid. A když jsem se jich zeptal, proč se se mnou vůbec chtějí bavit, odpověď zněla zhruba následovně: holokaust přece není jenom židovské trauma, je to trauma celého lidstva, a my chceme naše potomky vychovat tak, aby to pochopili. A aniž to ten člověk, který to řekl, tužil, mluvil mi z duše.

O holokaustu jste hodně debatoval i se čtenáři mimo západní kulturu: třeba v Japonsku. Kladlo vám tam publikum překvapivé otázky?

Jedna žena, která přežila jadernou zkázu v Hirošimě, mi položila dotaz, zdali svržení atomové zbraně není totéž jako to, co nacisté udělali s Židy. Na což jsem jí odpověděl, že na úrovni osobního utrpení to je rozhodně totéž: když lidé trpí, tak trpí, a na tom, jestli to způsobila atomová zbraň, kulka, hlad nebo tyfus, skutečně nezáleží. Ovšem z historického hlediska je to něco naprosto nesouměřitelného: důvody tu přece byly zásadně odlišné. A ještě lépe mi svou otázkou rozdílnost japonské kultury a způsobu myšlení ilustrovala jedna holčička, která chtěla vědět, jak je možné, že když jsem nejstarší syn lékaře, nestal jsem se taky lékařem. A já jsem jí na to řekl, že jsem měl „štěstí“, protože vypukla válka a rodiče mě nemohli nutit, abych šel studovat medicínu: a tak jsem se mohl stát, čím jsem si přál.

Během vašeho život prošel Stát Izrael mnoha změnami. Které z nich byste vy sám vnímal jako zásadní?

Tak za prvé role náboženství – tlak náboženských stran a skupin je v důsledku současné politické situace neskonalé větší než na počátku, v dobách založení státu. Já osobně nábožensky založený nejsem, a vnímám to tedy pouze negativně – což se ale samozřejmě nedá tvrdit o nábožensky založených lidech, kteří to vidí jako

změnu k lepšímu. A pak přechod od svého druhu socialismu ke kapitalismu a následný příklon k pravici – který podle mě nastal hlavně poté, co začala okupace. A to je, myslím, zásadní moment, který naši společnost změnil k horšímu: v otázce lidských práv a vůbec v tom, jak nahlížíme na druhé lidi.

A poslední otázku dovozte zase literární. Mnoho českých intelektuálů si stěžuje, že naše děti čtou v digitálním věku pořád méně a méně, a doslova se hrozí budoucnosti. Vidíte to stejně?

Myslím si, že za mého života byla podobným předělem, jako jsou dnes mobily a počítače, televize. A tehdy stejně jako teď záleželo na jednotlivých rodinách, jestli se v nich bude i dál číst a k čemu se v nich bude vychovávat. A pokud mohu soudit z dopisů od dětí, které už bezpočet let dostávám, děti pořád čtou. A pořád se dokonce chtějí stát spisovateli, i když často mají – zřejmě pod vlivem toho, co slibují inzeráty na nejrůznější kurzy tvůrčího psaní – velmi naivní představy.

Nedávno mi třeba napsalo jedno dítě a prosilo o radu, jak se stát spisovatelem, a když jsem odpověděl, že by mělo hodně číst a psát a pak o všem důkladně přemýšlet, rozhořčeně mi odepsalo, že jsem vůbec nic nepochopil: spisovatelem se totiž chce stát hned. A – což je pro mě snad ještě důležitější – příběhy pořád dokážou chytit mládež za srdce. Jednou mi třeba napsal jeden černošský chlapec, jak niterně se ztotožnil s *Ostrovem v Ptačí ulici*, protože sám zažil něco podobného. A sice to, že mu na ulici zastřelili během šarvátky gangů bratra, a jak strašně byli smutní jeho rodiče a jak zdrcený byl i on – a odnesl si tak z mého příběhu něco, co bych já sám ani nečekal.

HANA ULMANOVÁ

STUPAVA

(dokončení ze str. 9)

Podlaha v hlavnej modlitebni a ženskej galérii boli v 60. rokoch vyliate betónom, čo je ešte aj dnes jednou z hlavných príčin pretrvávajúcich problémov s vlhkosťou objektu. Výrazne bola narušená aj celková statika synagógy a hrozil jej bezprostredný zánik.

V roku 2006 sa budove začala venovať nezisková organizácia Jewrope. Jej hlavnou náplňou sú bádateľské projekty, spojené s dokumentovaním dejín židovského etnika na Slovensku, snaha o záchranu židovského kultúrneho dedičstva, ako aj všeobecno-prospešné služby za účelom náboženskej a etnickej znášanlivosti v oblasti rozvoja duchovných a kultúrnych hodnôt židovských komunít. Vďaka finančnej podpore súkromných sponzorov, MK SR, Rothschild Foundation, World Monuments Fund, ÚZ ŽNO a iných a najmä vďaka osobnej iniciatíve a nasadeniu štatutára Jewrope Tomáša Sterna sa podarilo začať s komplexnou rekonštrukciou synagógy. Jej hlavná etapa bola ukončená v roku 2008, pri príležitosti 205. výročia postavenia synagógy. Slávnostného aktu sa vtedy zúčastnili, okrem asi 200 hostí, hlavný kántor viedenskej židovskej obce Šmuel Barzilai s chlapčenským zborom, ako aj zástupcovia židovskej komunity a diplomatického zboru.

V roku 2013 získal Jewrope prestížne Ocenenie za príkladnú obnovu historických objektov v Bratislavskom kraji, ktorú každoročne udeľuje Academia Istropolitana Nova v partnerstve s Bratislavským samosprávnym krajom. Vďaka spolupráce Jewrope s Jaroslavom Klenovským a Danielom Polakovičom z pražského Židovského múzea sa v rokoch 2015–2016 zmapoval miestny židovský cintorín a realizovala sa pasportizácia všetkých zachovaných, viac ako 1500 náhrobných kameňov. Výsledkom bude onedlho sprístupnená on-line databáza získaných údajov. V priestoroch synagógy sa vďaka rozsiahlej, stále však ešte neukončenej obnove niekoľko rokov konajú početné kultúrne a spoločenské podujatia, výstavy a koncerty. V najbližších mesiacoch by mala byť otvorená aj stála výstava dejín židovskej komunity v Stupave.

(ts, dp)

SOCIÁLNÍ SÍTĚ V ČINNOSTI ŽIDOVSKÉHO MUZEA V PRAZE

V budově bývalého Národního shromáždění pořádalo Národní muzeum 11. dubna mezinárodní konferenci Muzeum pro návštěvníky II: tradiční i nové formy komunikace a prezentace. Vystoupil na ní i zástupce Židovského muzea v Praze (ŽMP), aby profesní komunitě představil práci muzea se sociálními sítěmi a moderními technologiemi při komunikaci s návštěvníky. Tento text stručně rekapituluje, jak pražské Židovské muzeum v uvedených oblastech působí.

Základním předpokladem pro rozvoj sociálních sítí se stala nová podoba webových stránek ŽMP. V modernizované podobě (www.jewishmuseum.cz) byly spuštěny v lednu 2015 a průběžně jsou vylepšovány. Ve své současné podobě splňují základní požadavky moderních webových prezentací: jsou dobře využitelné tablety a chytrými telefony, přehledné, s kalendářem a e-shopem. Všechny informace jsou česky i anglicky, jako základní informační kanál jsou vždy propojeny se sociálními sítěmi muzea. Měsíčně web ŽMP registruje desetitisíce uživatelů. Z hlediska použití sociálních sítí platí stránky za základní informační kanál a jsou vždy nějakým způsobem propojeny.

Hlavní sociální síť, kterou ŽMP používá, je Facebook. Důvodem je jeho velké rozšíření, ale také četné možnosti, které nabízí. Objevují se zde v zásadě všechny aktuality spojené s muzeem, upozorňuje na blížící se kulturní pořady, součástí jsou fotogalerie i videa. Hlavní obsah muzejního Facebooku tvoří kulturní akce, kterých se jen v dubnu 2017 v pražské a brněnské pobočce Oddělení pro vzdělávání a kulturu uskutečnilo 14. Prostřednictvím Facebooku, který je aktualizován prakticky denně, je možné též posílat do muzea zprávy a dotazy, dohledávat uplynulé události a přehrávat propagační videa. V současnosti má profil muzea přes 4500 fanoušků a tento počet stále stoupá.

V poslední době dochází také k posílení role Facebooku jako nositele reklamního sdělení, neboť toto médium umožňuje velmi detailně určit, komu se reklama bude zobrazovat. Velmi populární byl například příspěvek propagující muzejní Společnost přátel, jehož zveřejnění se pozitivně odrazilo v navýšení počtu jejich členů.

Pozitivem Facebooku je možnost získat bezprostřední ohlas uživatelů nebo zpřesnit předané informace. Rozporuplnou skutečností zůstávají komentáře pod příspěvky, neboť v minulosti se vyskytly i případy hrubého osočování.

ŽMP je dále zastoupeno na síti YouTube, která umožňuje přehrávání videí. Obsah muzejního profilu zde lze rozdělit do dvou částí. V té první se lze podívat na deset propagačních videí představujících muzejní expozice a též dvacetiminutový dokument o muzeu z roku 2011. Druhou částí jsou videozáznamy z diskusí s pamětníky, které vznikly v rámci cyklu Naše 20. století. Videá na YouTube kanálu ŽMP

Židovské muzeum v Praze, administrativní budova a Španělská synagoga. Foto archiv.

mají více než 28 000 zhlédnutí. Propagační videa je možné nalézt i na Facebooku.

Zatímco dvě uvedené sítě jsou zaměřené více na českého příjemce, v případě sítí Twitter a Instagram se ŽMP obrací spíše k mezinárodnímu publiku.

Twitter je síť umožňující sdílení informací v rámci omezeného počtu znaků. Muzeum ji používá zejména pro informování o aktuálním dění a obsahem jsou krátká sdělení doprovázená fotografiemi. Instagram je síť určená pro sdílení obrázků s krátkými popiskami. V současné době muzeum takto komunikuje s více než 500 uživateli. V rámci této sítě lze sdílet i videa.

TripAdvisor je největším recenzním portálem cestovního ruchu na světě. V jeho rámci lze hodnotit památky (ale i restaurace či hotely) pomocí hvězdiček a k hodnocení též připsat recenzi. Profily muzea na tomto portálu vznikaly průběžně na základě vyjádření a aktivity návštěvníků již v minulosti. Celkem se ustálilo šest

profilů: zvláště k jednotlivým synagogám ve správě muzea, k Starému židovskému hřbitovu a též pro muzeum jako celek. Počátkem roku 2015 jednalo muzeum s centrálou společnosti v Londýně, která po delším ověřování přiznala ŽMP právo vystupovat u těchto profilů jako správci památky, a tedy i odpovídat na recenze.

Celkem bylo zatím zaznamenáno na 7000 recenzí a na každou z nich včetně několika kritických vyjádření muzeum odpovědělo. Stěžejní podíl při tom patřil dobrovolníkům, kterým za jejich práci patří velký dík. ŽMP obdrželo od společnosti TripAdvisor řadu ocenění, například Certifikát výjimečnosti, který získávají pouze organizace, které dostávají od cestovatelů z celého světa dlouhodobě vynikající recenze.

Profily se umísťují na předních místech oblíbenosti v hlasování návštěvníků, napří-

klad Španělská synagoga je na dvacátém místě. Profily muzea patří na TripAdvisoru též k nejrecenzovanějším památkám, které návštěvníkům odpovídají. Takto otevřený přístup přispívá k hodnověrnosti muzea a nápravě možných chyb. Pro muzeum je cennou zpětnou vazbou jeho činnosti, jedinou vyjma přímých zpráv návštěvníků a vyjádření v návštěvních knihách.

Správa sociálních sítí muzea přináší mnohá specifika: nutnost výstižně se vyjádřit na malém prostoru, rychle reagovat na dotazy a v neposlední řadě přidávat obsah i mimo běžnou pracovní dobu a pracovní dny. ŽMP si uvědomuje důležitost této komunikace, a proto vyčlenilo část úvazku jednoho zaměstnance pouze pro tyto účely.

Užívání sociálních sítí a pochopení jejich možností představují pro ŽMP jako moderní instituci i do budoucna velkou výzvu; jsou nezbytnou službou pro návštěvníky a důležitou součástí vlastní prezentace.

JIRÍ TEJKAL

IZRAEL: Válka o historii

I kdybychom nechtěli navázat na téma šestidenní války z červnového Rch, okolnosti by nás k tomu přiměly. Jednak proto, že Izrael nezažil událost s velkým U. Je fakt, že ho na své první zahraniční cestě navštívil nový americký prezident Donald Trump. Je fakt, že v Jeruzalémě se jako první cizí státník pomodlil u Západní zdi. Ale jinak nepřinesl nic přelomového, o čem by se již nepsalo.

A je tu i druhý důvod: 50. výročí šestidenní války „vygenerovalo“ tolik různých postřehů, článků, vzpomínek či analýz, že svým objemem i významem překračují běžný provoz, jak se říká. Proto by byl hřích je nereflektovat.

FOTKY JAKO DŮKAZY

Izraelce zaujmou témata jako rozhovory s třemi bývalými parašutisty, kteří 7. června 1967 došli k Západní zdi a byli zachyceni na slavné fotografii. Její autor David Rubinger zemřel letos 2. března, ale ti tři vojáci stále žijí. Jeden z nich, Jicchak Jifat, vzpomínal i na kameru České televize.

Svět zase zaujmou vzpomínky Merona Medziniho (před 50 lety vedl vládní tiskový úřad) na webu *Fathom*. Překvapí už to, že Izrael byl do poslední chvíle mimo pozornost. Clifton Daniels, reportér listu *New York Times*, dorazil na oslavy Dne nezávislosti 15. května 1967 – a vzápětí odjel, neboť si myslel, že není důvod v zemi setrvat. Ta historika ilustruje, nakolik přišla válka překvapivě.

Po jejím začátku ale dorazily davy žurnalistů. Vláda jim vycházela vstříc a vojenskou cenzuru brala na lehkou váhu. Umožnila rozhovory s povolanými záložníky v jejich základnách i účast reportérů přímo u bojujících jednotek. Tak vznikla i jiná ikonická fotografie této války: vojáka se samopalem osvěžujícího se ve vodě Suezského průplavu mohl vidět celý svět na obálce magazínu *Life*. Medzini ale připomíná, že snímek dokládá i porušení rozkazu: ministr obrany Moše Dajan vojákům zakázal přibližovat se přímo ke kanálu.

Leč celkový společenský obraz šestidenní války a jejich dopadů vysvětlují spíše texty v americkém tisku – soustřeďují se na to, co z dnešního pohledu působí jako důležité a stále aktuální.

JAK SI ZÍSKAT AMERIKU

Právě tím začíná svůj článek Michael Oren v listu *New York Daily News*. Oren je historik i zkušený diplomat (bývalý velvyslanec Izraele při OSN). Vychází z teze, že všechny války, jež se výrazně zapsaly do historie, se nevyhnutelně stávají i válkami o historii. Ještě než utichnou zbraně, začíná spor o to, zda byly oprávněné a jejich vyznění přínosné. Jen málo válek tuto tezi dokládá tak jas-

Parašutisté ve Starém Městě, Jeruzalém, 6. června 1967. Foto archiv.

ně jako válka šestidenní. A ještě nikdy nebyl spor o ni a její vyznění – o právu Izraele na bezpečnost a požadavku Palestinců na vlastní státnost – tak vyostřený jako nyní, při jejím 50. výročí.

Jedna strana trvá na tom, že Arabové nikdy neohrozili Izrael tak vážně, aby podnítili jeho územní expanzi. Protiargument zní, že Izrael neměl jinou volbu než boj a až tato obranná válka mu zajistila bezpečné hranice, důležitá spojení a po letech i mírové smlouvy (myšleno s Egyptem v roce 1979 a s Jordánskem v roce 1994).

Přenesme se do jara 1967. Izrael byl státeček s 2,7 milionu obyvatel (dnes 8,7 milionu) a v nejužším místě měřil 14 kilometrů. Neměl silné spojení. Sověti vyzbrojili Egypt, Irák a Sýrii. Američa-

né Saúdskou Arábii a Jordánsko. Izrael se spoléhal de facto jen na Francii, ale ta své sympatie právě přepřahala ve prospěch arabských zemí. Není divu, že když se Izrael rozhodl pro preventivní útok, počítal s nehorším. Vláda nechala rozdat plynové masky a vykopat na deset tisíc hrobů pro padlé vojáky.

Následné vítězství mělo širší dopady než jen vojenské. Jak píše Oren, upozornilo Washington na to, že existuje demokratická, proamerická blízkovýchodní země, jež právě porazila několik Moskvou vyzbrojených armád. To byl hlavní důvod pro americko-izraelské spojení, jež trvá dosud.

Vítězství povzbudilo židovskou identitu od Ameriky až po Sovětský svaz (první alija začala pár let poté). A povzbudilo též identitu palestinskou. Až do roku 1967 nikdo nemluvil o palestinském státě, bralo se jako samozřejmost, že Palestinci žijí pod svrchovaností Jordánska (na Západním břehu) a Egypta (v Gaze). Teprve šok z šestidenní války vyvolal změny a volání po palestinském státě.

Ale kdo by si myslel, že vše může vyřešit návrat do situace z 4. června 1967, pro toho má Oren dost přesvědčivý argument: tehdy vedla hranice se Sýrií pouhých deset metrů od jezera Kineret – zkuste si představit, že by současná občanská válka v Sýrii se svým krveprolitím, chaosem i radikálním islamismem probíhala tak blízko jádra Izraele.

KDE JE PALESTINSKÝ SADAT

V *New York Times* se Bret Stephens (nová posila, kdysi vedl *Jerusalem*

Post) vyrovnává s otázkou okupace palestinských území. Izrael není národ světců a dělá chyby. Tou největší je rozšiřování osad na Západním břehu za velké bloky. Ale než se začnete trápit „50 lety okupace“, píše Stephens, tak si připomeňte pár věci.

Nebyla by žádná okupace ani osady, kdyby Egypt před 50 lety nevyprovokoval válku. Či kdyby v tom „mezinárodním společenství“ Izrael nenechalo. Či kdyby Jordánsko neignorovalo jeho výstrahy. „V roce 1967 šel Izrael do války proti nepřítelům, kteří odmítali mír,“ uzavírá Stephens. „Pak aspoň Egypt našel svého Sadata. Drama šestidenní války se uzavře, až toho svého najdou Palestinci.“

ZBYNĚK PETRÁČEK

HLOUPĚJŠÍ NEŽ ŽIDÉ ...a další události

/Vybráno z českých médií/

Internetoví giganti jako Facebook nebo YouTube kladou čím dál větší důraz na boj proti nenávistnému obsahu. Podle analýzy Evropské komise se mazání nelegálních příspěvků výrazně zlepšilo – například na Facebooku se oproti prosinci zefektivnilo dvojnásobně. Zároveň se ukázalo, že 40 procent nenávistných příspěvků na internetu je zaměřeno na uprchlíky nebo muslimy. Každý desátý pak proti Židům. (euractiv.cz, 1. 6.) ■ Životní osudy poslední manželky Adolfa Loose, otce moderní architektury, představuje výstava „Klára Becková-Loosová, svědkyně jedné epochy“, která je k vidění do 31. srpna v prostorách Staré synagogy v Plzni. Klára Becková-Loosová se narodila v roce 1904 v Plzni do bohaté židovské rodiny, která patřila mezi Loosovy zákazníky. Sňatek s Adolfem Loosem uzavřela i přes nesouhlas rodičů, stala se jeho třetí a poslední manželkou. Zvolila si dráhu fotografky, ale její krátký život přerušila druhá světová válka. Zemřela na počátku roku 1942 v koncentračním táboře v Rize (Mf DNES, 6. 6.) ■ Právo přijímat do města Židy, kteří se v Brně chtěli usadit, získali představitelé města od tehdejšího moravského markraběte a pozdějšího českého krále Karla IV. před 672 lety. „Ustanovení souviselo s pronásledováním židovského obyvatelstva v Německu v letech 1339 až 1349,“ zmínila v Internetové encyklopedii Brna historička Hana Jordánková. (Brněnský deník, 6. 6.) ■ Letiště Václava Havla v Praze se od ostatních mezinárodních letišť příliš neliší. I tady najdete kavárny, obchody, restaurace, směnárny, vyhlídkovou terasu, letištní salonky nebo třeba malou tichou místnost s několika židlemi a stolkem plným knih, kterou podle mluvčí ruzyňského letiště Mariky Janouškové vyhledávají hlavně cestující z muslimských zemí a Ruska. Řeč je o modlitebně. Ta se nachází jak v Terminálu 1, tak v Terminálu 2. Místnost je otevřená nonstop a v jednu chvíli se tu tak mohou modlit společně křesťané, Židé, muslimové, buddhisté nebo třeba hinduisté. (info.cz, 8. 6.) ■ Nelly Prezmah, rozená Guttmannová, dcera

posledního pacovského rabína Nathana Guttmanna, přijela na krátkou návštěvu města, kde prožila dětství. Jedenadevadesátiletá pamětnice, která přežila holocaust a po roce 1948 se usadila v Izraeli, neskrývala emoce. „Jsem z toho, co tady vidím, velice rozčilená,“ řekla bez váhání, když vstoupila do zničené synagogy.

Dojmy byly o to silnější, že si okamžitě vybavila a popsala interiér synagogy, jak jej znala ze svého dětství v šťastných předválečných časech. Do Pacova přišla rodina, když bylo malé Nelly jeden a půl roku, a na dětství ve městě má jen krásné vzpomínky. Zlom přišel se začátkem války v roce 1939. Od odchodu do Izraele byla Nelly Prezmah v Pacově potřetí. (jihlavsky.denik.cz, 9. 6.) ■ V Polsku vznikne nové muzeum „Spravedlivých z Osvětlení“. Bude vyprávět příběhy Poláků, kteří za války pomáhali Židům. Nové muzeum prosazuje konzervativní vláda, která se snaží zpochybňovat skutečnost, že se hodně Poláků na holocaustu také podílelo, což znovu rozproudilo debatu na tohle citlivé téma. (zpravy.rozhlas.cz, 14. 6.) ■ Patnáctého června zemřel ve věku 91 let sochař Olbram Zoubek. Mezi jeho nejvýznamnější díla patří pomník obětem komunismu na pražském Petříně, který tvoří sedm postav na schodišti, cena Kristián, kterou vytvořil pro filmový festival Febiofest, soubor soch rozmístěných v Klášterních zahradách v Litomyšli a památník kroměřížským obětem holocaustu v místě bývalé synagogy (Mf DNES, 16. 6.) ■ „Bojové jednotky jsou trvale umístěny ve významných bruselských budovách již od útoků v Paříži v roce 2015,“ říká agenturní zpráva. „To není Bagdád, Izrael za intifády či Belfast éry ‚troubles‘. To je metropole samotné EU. Opakujeme stále znovu: nikdo soudný nemůže tvrdit, že islám kauzálně souvisí s terorem. Ale kdo odmítá vidět jakoukoliv souvislost mezi migrací muslimů a sociálními patologiemi včetně

ně džihádu, vzdaluje se racionalitě i uvážování většiny voličů,“ píše Z. Petráček v LN (22. 6.). ■ „Židovská komunita Velké Británie se cítí být v existenčním ohrožení. Projevy protizidovské nevráživosti strmě narůstají a podle listu The Guardian z 2. února 2017 je intenzita útoků nejvyšší v dějinách země. Deník, ač levicový, za jednu z rozhodujících příčin pokládá programové protizidovské štvání Labour Party. A to znamená, že už neplatí slavný Churchillův aforismus: ‚Antisemitismus u nás není a být nemůže, neboť se nepokládáme za hloupější než Židé.‘ Židé se v mezidobí sotva stali chytřejší – tož asi Britové museli náhle zhloupnout,“ píše Jefim Fištejn v článku Nová nedobrá Anglie. (Reflex 22. 6.) ■ Josef Čerkašy je přátelský ukrajinský ortodoxní žid s typickou dlouhou bradou. Ještě nedávno sloužil v dobrovolnickém praporu vojenské policie Dněpropetrovsk-1, který úzce spolupracuje se všemi jednotkami včetně Pravého bloku. Teď už místo kalašnikova nosí úřednickou tašku městského zastupitele ve východoukrajinské metropoli Dnipro. Říká, že s nenávistí kvůli svému židovskému původu se ve válce setkal jen jednou. Grigorij Pivovarov je další Žid a potvrzuje Josefova slova. Slouží jako kulometník v praporu Ajdar. Grigorij měl před válkou nejbližší k pankáčům a říká, že on sám vnímá přesně opačný trend: válka na východní Ukrajině zahlazuje etnickou a rasovou nesnášenlivost. Na frontě jsou i nejhorší nacionalisté nuceni bojovat bok po boku s těmi, které kdysi mlátili na ulicích. A čelit společnému nepříteli. Všechno ostatní je druhořadé. A jestli vydrží bratrství židovského pankáče s nacionalisty i po válce? Grigorij neví. (Z reportáže T. Forró. aktualne.cz, 22. 6.) ■ Hranice – Po stopách hranických Židů se mohou zájemci vypravit s průvodcem v rámci komentované Židovské prohlídky. „Prohlídka nabídne magickou atmosféru židovského hřbitova, upozorní na místa, kde kdysi fungovaly židovské továrny, kde byly židovské lázně,“ řekl mluvčí města Petr Bakovský. Návštěvníci se také dozvědí o hranických stolpersteinech a historii a architektuře synagogy. (Hranický týden, 23. 6.)

jd, ilustrace Jiří Stach

Kalendárium

Před **20 lety, 7. července 1997**, zemřel v Paříži básník, překladatel a publicista **IVO FLEISCHMANN** (nar. 21. 6. 1921 v Praze). Pocházel z česko-židovské rodiny advokáta, a jak píše Fleischmannova manželka fotografka Staša (roz. Jílovská) ve svých vzpomínkách nazvaných *Vrstvami* (Praha 2014), Ivův otec Maxmián byl známý jako „Doktor Kravál, snad kvůli svým halasným výstupům u soudu“. Válku přečkal Ivo F. v truhlářské dílně a zapojil se rovněž do odboje. Dne 9. 5. 1945 zahájil s Jaromírem Hořcem, Františkem Listopadem a Janem Grossmanem vydávání deníku *Mladá fronta*, později se podílel na založení nakladatelství téhož názvu. Od roku 1946 působil jako kulturní přídělnec na československém velvyslancectví v Paříži, kde se seznámil a stýkal s řadou významných literátů (Luisem Aragonem, Paulem Éluardem, Tristanem Tzarou, Philippem Soupaultem, Rogerem Vaillandem, Rogerem Cailloisem, Jean-Paulem Sartrem aj.). Po odvolání (1950) začal působit na ministerstvu kultury, v roce 1955 se zde stal přednostou oddělení pro kulturní styky s cizinou. Od roku 1956 byl redaktorem *Literárních novin*. Roku 1964 byl znovu vyslán do Paříže ve funkci kulturního rady; v roce 1969 však z diplomatických služeb vystoupil a požádal ve Francii o politický azyl. Do roku 1986 byl vedoucím vědeckým pracovníkem v Centre National de la Recherche scientifique a současně přednášel o Československu v Institut National de Langues et Civilisations orientales při pařížské univerzitě. Od roku 1986 se věnoval výhradně literatuře.

Od roku 1945 publikoval básně, prózu a překlady, v exilu své práce vydával francouzsky. Je mj. autorem knihy o Borisu Pasternakovi (česky 1997); výbor z jeho poezie pod názvem *Smrt a zrození mladého muže* vyšel v Praze roku 2001. Přetlumočil mj. knihu A. Londona *Doznání* a zpracoval okolo 200 hesel o české a slovenské literatuře pro Encyclopédie Larousse a Encyclopaedia Universalis.

Před **95 lety, 10. července 1922**, se v Berlíně narodil režisér a scenárista

PETR SCHULHOFF (zemřel 4. května 1986 v Praze), syn hudebního skladatele a klavíristy Ervína Schulhoffa. Je znám jako tvůrce řady zdařilých detektivních snímků a komedií (*Vrah skrývá tvář*, 1966; *Hodíme se k sobě, miláčku?*, 1974; *Zítřka to roztočíme, drahoušku...!*, 1976; *Co je doma, to se počítá, pánové...*, 1980 ad.). Před válkou působil jako herec, první filmovou roli získal v 11 letech (ve snímku *Na sluneční straně* Vladislava Vančury).

Ivo Fleischmann. Foto S. Jílovská.

V době holokaustu byl jako poloviční Žid spolu se svým otcem deportován do koncentračního tábora Wülzburg, kde mu otec zemřel v náručí a Petr mu musel vykopat hrob. Měl z toho celoživotní trauma, jež přispělo k rozvoji jeho psychosomatického onemocnění. Poslední film natočil v roce 1982, poté u něj vypukly zdravotní potíže tělesného i duševního rázu. Roku 1986 spáchal sebevraždu, předávkou se léky.

Před **20 lety, dne 9. července 1997**, bylo v Dobré Vodě u Hartmanic založeno **MUZEUM DR. ŠIMONA ADLERA**. Nachází se v rodném domku tohoto rabína (1884–1944), jenž po studiích rabinského semináře ve Frankfurtu nad Mohanem a filozofie na univerzitách v Giesenu, Basileji a v Praze působil jako rabín ve Staňkově na Domažlicku, v Plzni, na Zbraslavi a od roku 1926 byl rabínem ve Vysoké synagoze v Praze (a v pražské obci působil také jako archivář a matrikář). V březnu 1943 byli Adlerovi se synem Wolfgangem (starší syn Matyáš se zachránil útekem do Palestiny) deportováni do Terezína a poté v květnu 1944 do Osvětimi, kde rodiče zahynuli. V muzeu naleznou návštěvníci nejen přehled rodinné historie, ale také dokumenty zachycující existenci zdejších zaniklých židovských obcí, částečně původní nástroje pro rituální porážku a výstavu předmětů dokladající život a kulturu místních Židů koncem 19. století (více o expozici viz *Rch* 8/1997). Muzeum je otevřeno út–ne 9–12, 12.30–17 hodin; v současné době je zde navíc výstava *Druhý život českých svitků*, která představuje tradici svitků Tóry a její místo v synagogální praxi i osud českých svitků Tóry během šoa a po válce. Výstava se koná ve spolupráci s Židovským muzeem v Praze. (am)

Z DOPISŮ KARLA POLÁČKA

Letos si připomínáme 125. výročí narození spisovatele Karla Poláčka (22. 3. 1892 Rychnov n/K – 21. 1. 1945 Gliwice). V souvislosti s tím ocitujeme z posledního svazku jeho desetisvazkových Spisů, které vydalo Nakladatelství Franze Kafky (a jež jsou dosud k dostání). Jedná se o dopis, který psal v srpnu 1939 K. P. své dceři Jiřině. Tu se ještě včas podařilo poslat do Anglie, kde jako emigrantka neměla zpočátku žádnou pracovní příležitost. Poláček, propuštěný z *Lidových novin* a prožívající nepříjemné rozvodové tahanice, pobýval tehdy se svou družkou Dorou Vaňákovou v Železném Brodě.

Dnes jsem byl na procházce a potkal tlupu turistů, mezi nimiž byla paní prof. Krejčová se svým mužem. Jeden pán nás seznámil a my jsme pak mluvili o Rychnově a o Tobě. Do rozmluvy se vmísila jedna paní a ta řekla, že slyšela, že prýs udělala náramné štěstí, že jsi společnicí u jedné bohaté lady. Načež já: „Milá dámo,“ pravím, „tato pověst postrádá podkladu, je inspirována romantickou četbou z minulého století a americkým společenským filmem. Nepopírám, že udělala závratnou kariéru. Ona totiž v Anglii pucuje záchody. Což jest, srovnáno s obecným svrabem, ve kterém žijeme, něco podobného, jako když v dávných dobách si vzala ctnostná dcera pastorova syna petrolejového krále, oddával je arcibiskup canterburský a oni pak v přepychové jachtě dělali svatební cestu na Havai, a jak se ty vlny vzdouvaly a větrík čechral kadeře toho mladého párku, hudba chrochtala valčík zvaný ‚Herkulovy lázně‘, pak se objali, bylo splynutí duší, dobrou noc! A všechno se překotně řítí do šatny biografu. – Pucování záchodů, milá dámo,“ pokračuji v úvaze, „tot’ romantika této historické epochy, kterou jednou budou kantoři přednášet pod titulem ‚Celá Evropa v hajzlu‘.“ Pak jsem jim přál příjemný výlet, i rozloučili jsme se společensky se usmívaje. [...]

My jsme přese všechno v dobré míře, pevně doufajíce v budoucnost. To také očekáváme od Tebe. Když překonáš svízele začátku, budeš chlapík ze železobetonu. [...] Až nastane idylická doba, budou chrochtavi mladíci čítat o vás příběhy, tištěné na špatném papíře s barevnými ilustracemi, a budou snít o tom, jaký to musel být dobrodružný a gigantický svět.

Tvůj věrný táta

František Tichý TRANSPORT ZA VĚČNOST

■ Nová kniha ředitele Přírodního gymnázia v Praze Františka Tichého je inspirována skutečnými událostmi a příběhy chlapců, kteří žili v Praze a v Terezíně, nezřídka se dobrodružství a fantazie, ale zároveň je tak pravdivá, až z ní mrazí...

Představuje zajímavý pokus, jak zpřístupnit události šoa dětem a mládeži, a tematicky zapadá do jedné z hlavních zájmových oblastí školy, jejíž studenti mj. nastudovali hru *Terezínské zvony* a vytvořili webové stránky mapující edici časopisu *Vedem* (viz *Rch* 12/2016).

Vydalo nakl. Baobab v Praze roku 2017. 244 stran, dop. cena 270 Kč.

Žo Langerová ŽILA JSEM S ODDANÝM KOMUNISTOU:

Československo můj osud 1934-1968

■ Žofie Langerová byla původem budapešťská Židovka, která se před válkou provdala za slovenského levicového intelektuála a přesvědčeného komunistu Oskara Langeru. Koncem třicátých let odjeli i s malou dcerkou do USA, odkud se po válce na popud Langerových komunistických přátel vrátili na Slovensko. Langer působil jako střední komunistický kádr na ÚV KSS a jako náměstek jednoho výrobního podniku. Po zatčení v roce 1951 byl donucen svědčit proti Slánskému a sám byl odsouzen v jednom z pobočných procesů na dvaadvacet let. Zatímco on zůstal do konce života přesvědčeným komunistou, bojujícím za očistění svého jména a soudní rehabilitaci, Langerová, která měla pochybnosti od počátku, přišla o veškeré iluze už v roce 1951. Hlavní část paměti napsala Langerová v průběhu pražského jara ještě před ruskou okupací. Hned po srpnu 1968 emigrovala a usadila se i s rodinou své dcery ve Švédsku. Její paměti vyšly poprvé anglicky v Londýně v roce 1979. Autorka má schopnost přesvědčivě a působivě vykreslit atmosféru doby, prostředí, vnitřní pohnutky a charaktery lidí. Líčení osobních osudů, rodinných a mezilidských vztahů se pojí s pronikavými obecnými vhledy na společenskou situaci, a zejména na zvrácenost komunistické ideologie.

Vydalo nakl. Prostor v Praze roku 2017. Přeložil Josef Moník; 244 stran plus foto příloha, dop. cena 297 Kč.

VÁCLAV ŠPALE: TÍŽE

■ První letošní expozice ve výstavních prostorách IV. dvora terezínské Malé pevnosti je dvoudílná expozice **Václava Špale**, nazvaná lapidárně **Tíže**.

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI

V. Špale je především malířem, ale jeho tvůrčí záběr je podstatně širší. Věnuje se malbě, kresbě, ilustraci, scénografii, tvorbě objektů a instalaci. Kromě toho je také organizátorem kulturních akcí, zejména v synagoze na Palmovce v Praze-Libni, kterou, společně s malou skupinkou spolupracovníků proměnil v multifunkční kulturní prostor s již pětadvaceti letou historií.

V cele č. 42 představuje Špale soubor objektů z oloveného plechu, který dal název i celé expozici. Tíže je tu přítomna nejen ve váze použitého materiálu, ale také jako téma většiny prací. Soubor, který vzniká postupně od roku 2005, byl pro tuto výstavu doplněn o několik nových objektů a je přístupný do **30. září**. Druhou část expozice, která je umístěna do cely č. 41, tvoří kresby a koláže, které vznikly přímo pro tuto příležitost. Tématem je historie loutkové hry *Hledáme strašidlo*, kterou v roce 1943 napsal mladičká nadějný básník Hanuš Hachenburg pro časopis *Vedem* vydávaný v terezínském ghettu. Prostorové koláže jako malé divadelní scény tu v alegorii přehrávají tragikomedii našeho světa na hraně ironie a skepse, iluze a reality. Tato část výstavy je přístupná do **20. července**.

JAROSLAV RÓNA 1997-2017

■ Galerie hlavního města Prahy v Domě U Kamenného zvonu na Staroměstském náměstí zahájila v červnu výstavu sochařských a malířských prací **Jaroslava Róny** z posledních dvaceti let. Prostřednictvím videoinstalací divákům přiblíží také autorovy realizace do veřejného prostoru, z nichž některé poutají mimořádný zájem a dokážou vzbuzovat i vy-

hrocené názorové polemiky a reakce. Připomeňme kupříkladu diskuse kolem pomníku Franze Kafky v Praze (2003) nebo jezdeckého pomníku markraběte Jošta v Brně (2015). Výstava potrvá do **29. října** a je přístupna denně kromě pondělí od 10 do 20 hodin.

IZRAELSKÁ KULTURA V ČR

Z četných prázdninových akcí spojených s izraelskou kulturou představujeme následující:

■ Na Mezinárodním filmovém festivalu v Karlových Varech (**30. 6.–8. 7.**) bude ve světové premiéře uveden izraelsko-německý snímek *Cukrář*, který je režisérským debutem Offira Raula Graziera. Snímek vypráví příběh mladého talentovaného pekaře Thomase, který se po náhlé smrti svého ženatého přítele Orena vydává do Jeruzaléma, aby poznal rodnou zemi zesnulého. V sekci horizonty uvidí diváci film americko-izraelské koprodukce *Menashe*. Drama, ve kterém se mluví pouze jidiš, zachycuje příběh vdovce Menasheho, který se uvnitř ortodoxní židovské komunity v Brooklynu snaží získat do péče svého syna.

■ Na boskovickém festivalu pro místní židovskou čtvrť (**6. – 9. 7.**) vystoupí mimo jiných izraelské trio Moti & Kaya Schwartz s Leonidem Detzelmanem. V komorní atmosféře boskovické synagogy zazní jak tradiční židovské melodie a nápěvy, tak moderně laděný jazz s prvky world music.

■ Na festivalu Colours of Ostrava vystoupí **21. 7.** v bývalém areálu hutí Dolní Vítkovice rockový zpěvák Dudu Tassa. Vychází z kořenů irácké hudby a navazuje tak na tradici svých předků, především dědečka a prastrýce, kteří navzdory svým židovským kořenům prosluli v Bagdádu pod jménem Al-Kuwaiti brothers.

■ Na Mezinárodním hudebním festivalu v Českém Krumlově vystoupí **20. 7.** od 19.30 původně lotyšský violoncellista (a bývalý vězeň v pracovním táboře v Rusku) Mischa Maisky, který spolu s čínskou klavíristkou Shiran Wang zahraje skladby Johanna Sebastiana Bacha.

■ 420PEOPLE ve spolupráci s Gaga Movement Ltd. a Národním divadlem pořádají v létě druhý ročník letních kurzů Gaga/dancers a Gaga/people. Gaga, způsob práce vyvinutý Ohadem Naharinem, se zrodil z víry v uzdravující moc pohybu. Gaga/dancers nabízí profesionálním tanečnickům po celém světě možnost okusit každodenní trénink souboru Batsheva Dance Company. Kurz Gaga/people je pak vhodný pro kohokoli, bez ohledu na věk nebo předchozí zkušenosti. Koná se ve dnech **20.–25. srpna**, sály baletu Národního divadla, Anenské nám. 2, Praha (informace, přihlášky a údaje o účastnických poplatcích viz www.420people.org/gaga).

ŽIDOVSKÁ OBEC PRAHA

Pořady v Jeruzalémské synagoze

(Jeruzalémská 7, Praha 1 – Nové Město)

■ Ve středu **26. července** od 18.00 zveme na varhanní koncert. Hraje Přemysl Kšica, program: J. S. Bach, R. Schumann, B. A. Wiedermann, F. Liszt.

Vstupné dobrovolné

■ Večerní komentované prohlídky synagogy (na jejichž úvod se rozezná unikátní varhany pod rukama varhaníka Václava Petera) se konají ve čtvrtek **27. července** a **31. srpna** od 19.00 hodin. Vstupné: dospělí 80 Kč; děti do 6 let zdarma; děti 6–15 let a studenti 50 Kč.

BRUNDIBÁR V DLOUHÉ

■ Dne **4. července** od **19.30** se v Divadlo v Dlouhé v Praze 1 koná představení souboru Kanadské dětské opery z Toronta, unikátního seskupení, jehož historie sahá až do roku 1968 a díky profesionálnímu vedení patří k nejlepším svého druhu na světě. Pro letošní sezonu si dětští zpěváci připravili operu Hanse Krásy **Brundibár**, kterou předvedou i pražským divákům.

SYNAGOGA TURNOV

■ V sobotu **8. července** v 19 hodin vás zveme na mimořádný koncert židovské klasické a současné izraelské vážné hudby v podání souboru Ensemble Moscheles. Na ženské galerii probíhá výstava obrazů malířky Sylvie Chludilové. (Více na www.synagoga-turnov.cz.)

SYNAGOGA JIČÍN

■ V neděli **9. července** od 18 hodin zveme do synagogy na koncert souboru Ensemble Moscheles. V sále v Židovské ulici 100 se koná výstava **Židé v gulagu. Českoslovenští Židé v sovětských pracovních táborech v období 2. světové války**, zapůjčená z Ústavu pro studium totalitních režimů. (Více na www.basevi.cz.)

SYNAGOGA KRNOV

■ V rekonstruované krnovské synagoze lze do **15. srpna** krom stálé expozice **Židovští průmyslníci, podnikatelé a vynálezci** zhlédnout výstavu **PO-LIN**, dokumentující život Židů v Polsku v 16.–18. století.

SYNAGOGA NOVÁ CEREKEV

■ Do konce července lze v opravené synagoze krom stálé expozice zhlédnout výstavu, jež představuje činnost Centra pro dokumentaci majetkových převodů kulturních statků obětí druhé světové války. Prostřednictvím textů a fotografií seznamuje diváka s osudy konkrétních sbírek i s osudy jejich majitelů.

KULTURNÍ POŘADY

...vidět Izrael – výstava v galerii Slunečná.

Foto Harry Farkaš.

SYNAGOGA ČESKÝ KRUMLOV

■ Krom stálé expozice věnované historii místní komunity je do **9. července** možno zhlédnout výstavu s názvem **David Popper – Pagannini violoncella**, která kompletně představuje celou šíři uměleckého působení Davida Poppera (1843–1913): návštěvník má možnost vidět kopie dobových dokumentů týkajících se skladatelova mládí, jeho studentských let v Praze i uměleckého působení ve Vídni a v Budapešti. Současně se sólistickými aktivitami přibližuje výstava i Popperův skladatelský odkaz a jeho nepopíratelný pedagogický přínos. Autorem výstavy je neúnavný propagátor Popperova díla, violoncellový virtuos Jiří Hošek.

FESTIVAL

PRO ŽIDOVSKOU ČTVŘT V BOSKOVICÍCH

■ Již 25. ročník oblíbeného festivalu se letos koná ve dnech **6.–9. července**. Na programu je mj. dne **7. 7.** koncert jazzového dua izraelské zpěvačky Ridiny Ahmedové a českého kontrabasisty Petra Tichého v zámeckém skleníku; téhož dne zahraje v synagoze trio zpívající houslistky Ágnes Kutas, hráče na elektroniku Michala Kořana a performeru Petra Nikla. Celý program naleznete na stránkách www.boskovice-festival.cz.

FESTIVAL ŠAMAJIM V TŘEBÍČI

■ Ve dnech **24.–29. července** se v Třebíči koná 14. ročník festivalu židovské kultury Šamajim. Letos je věnován místními rodákovy Antonínu Kalinovi, zachránci židovských dětí. Program, jenž zahrnuje koncerty, besedy, přednášky, divadelní představení i kulinářské akce probíhá vesměs v Zadní synagoze. Uskuteční se i festivalové prohlídky synagogy a domu S. Bauera, v provozu bude festivalové kavárna Café Art.

Do programu (28.7.) je zahrnut i blok poezie **Kolikrát přešel mrak** nedávno zemřelého spisovatele, básníka a editora Pavla Kohna, jenž patřil k dětem, které v Buchenwaldu zachránil Antonín Kalina. Veškeré informace o festivalu naleznete na adrese www.samajim.cz.

IZRAEL NA ŠUMAVĚ

■ Galerie Slunečná na Šumavě hostí čerstvou výstavu nazvanou **...vidět Izrael**. Tvoří ji snímky českých a izraelských fotografů a umělců zachycujících Izrael – naleznete zde fotografie Robina Böhnische, Karla Cudlína, Alexe Levaca, Chedy Merozové, Martina Lazaroviče, Chaji Rajnišové, Pavlína Schulzové a Pavla Štěpánka. Výstava, již kurátorsky připravil Harry Farkaš, je instalovaná v krásném prostředí biofarmy a potrvá do **15. září**. Současně byla na místě odhalena plastika *Přátelství* od Jojo Ohayona.

PERUCKÉ ŽIDOVSKÉ RODINY

■ Spolek na obnovu židovských památek spolu s Židovskou obcí Teplice uspořádaly výstavu s názvem **Perucké židovské rodiny in memoriam**. Je instalována v knihovně v obci Peruc u Loun (ulice U Hřiště 105) a potrvá **do konce srpna**.

NAKUPUJTE U ŽIDŮ!

■ Pokud plánujete v létě výlet do Vídně, zaujme vás možná nová výstava v Židovském muzeu (budova v ulici Dorotheergasse), nazvaná **Nakupujte u Židů! Příběh kultury vídeňských obchodních domů**. Mnohé z těchto velkých obchodů, jež se v západní Evropě od konce 19. století rozmáhaly, patřily židovským rodinám: Gerngross, Zwieback, Jacob Rothberger, Braun & Co, Goldman & Salatsch, Jungmann & Neffe. Výstava představuje nejen jejich zakladatele, ale také architekturu a vnitřní vybavení obchodních domů, návrháře, zákazníky, krejčí a švadleny či aranžéry výloh. Expozice potrvá až **do listopadu**.

FREUDOVI V BERGGASSE 19

■ Za návštěvu v rakouské metropoli rozhodně též stojí předválečný byt Sigmunda Freuda v Berggasse 19, který kromě původních prostor a prvků originálního vybavení a stálé výstavy o historii rodiny nabízí čerstvou výstavu o bytě samotném. Freud zde žil téměř půl století spolu s ženou Marthou, postupně se šesti dětmi, švagrovou Minnou a služebnictvem. Expozice nabízí řadu dopisů i obrazových dokumentů zachycujících uspořádání bytu i jeho atmosféru, v němž se mísil soukromý život s pracovní aktivitou a pozoruhodnými návštěvami.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ V červnu navštívila LŠ delegace pedagogů z Lauderových škol ve Varšavě a Sofii, kteří se zástupci Nadace Ronald a Sofie a s vedením a pedagogy naší školy a sdružení Bejachad probírali, jak zajistit, aby v LŠ fungovala nejen kvalitní výuka, ale aby žáci a studenti našli jejím prostřednictvím také cestu do místních židovských komunit – tedy to, co se právě pražské škole daří. Přítomní poté mohli pohovořit i se zakladatelem nadace Ronaldem S. Lauderem.

■ Ve vestibulu naleznete od sklonku roku bustu Franze Kafky, již vytvořil sochař a fotograf Dan Kulka (1938–1979) a škole ji propůjčila rodina Kulkových. Kamenná busta zatím čeká na definitivní umístění na dřevěné podestě, ale již teď získal díky ní vstup do budovy pozoruhodnou atmosféru.

■ Výuka skončila tradičním rozloučením na dvoře; žáci, studenti a učitelé se zde znovu sejdou 4. září, aby společně zahájili nový školní rok – a to již po dvacáté!

KULTURNÍ PROGRAM DSP HAGIBOR

■ **12. července** od 14.30: Židé očima fotografa Jindřicha Buxbauma – vernisáž výstavy fotografií.

■ **19. července** od 10.30: Klavírní dopoledne – populární skladby klasiků uvádí a hraje Igor Tausinger.

■ **26. července** od 14.30: Postní dny v židovském roce – beseda s vrchním zemským rabínem K. E. Sidonem.

■ Výstavy: *Zašlá sláva* – fotografie Viktora Váchy; Alena Šourková – fotografie.

POZVÁNKA DO DĚČÍNSKÉ SYNAGOGY

■ V pátek **1. září** od 18 hodin se u příležitosti 110. výročí děčínské synagogy koná slavnostní koncert. V synagoze zahraje houslista Jaroslav Svěcený, na kytaru ho doprovodí Miroslav Klaus. Vstupné 380 Kč. Srdečně zveme!

Máte-li zájem o účast, napište laskavě na e-mail zidovska.obec.decin@volny.cz.

VYSÍLÁNÍ ŠALOM ALEJCHEM

■ Rozhlasový pořad Šalom alejchem každý týden přináší to nejzajímavější dění v židovském světě u nás, v Izraeli a v cizině. Seznamuje s významnými židovskými osobnostmi, upozorňuje na nové knihy a kulturní pořady na židovské téma. Vysílají ho všechny regionální stanice Českého rozhlasu vždy v neděli v 19.45.

VÝZVY, ZPRÁVY INZERCE

VÝZVY

■ Hledám kontakt na Ilonu a Danku, roz. Rohanovy, nar. kolem let 1948, 1950. Kontakt v redakci *Rch*.

ODHALENÍ PAMÁTNÍKU ŠOA V JINDŘICHOVĚ HRADCI

V neděli 21. května se na Zakosteleckém náměstí v Jindřichově Hradci uskutečnilo

Foto Marta Lebllová.

slavnostní odhalení památníku obětem rasové perzekuce z let 1939–1945. Jeho autorem je akademický sochař Vladimír Krninský, jenž své dílo vytvořil k 75. výročí transportu jindřichohradeckých Židů do Terezína (22. 5. 1942). Památník tvoří kamenná plastika ve tvaru žulových úlomků šesticípé hvězdy a reliéf postavy držící pamětní tabuli se jmény zavražděných.

Na malém prostranství náměstí se sešla asi stovka lidí – členové spolku Zikaron jako pořadatel akce, zástupci města Jindřichův Hradec coby hlavní sponzor projektu, široká veřejnost a v neposlední řadě zástupci rodin, kteří vyjádřili vděčnost a dojetí nad tím, že jména jejich blízkých nebudou zapomenuta. Mezi hosty nechyběl ani jednadvadesátiletý pan Ing. František Fantl, jenž transporty zažil na vlastní kůži a s našim městem ho spojují rodinné vazby.

Mgr. *Marta Lebllová*, Zikaron, z. s

GAUCHEROVA NEMOC

O Gaucherově nemoci jste pravděpodobně nikdy neslyšeli, protože patří k vzácným dědičně podmíněným onemocněním. Způsobují ji geny zděděné od jednoho z rodičů. Vyskytuje se napříč etniky s prevalencí 1 : 57 000 až 1 : 100 000 živě narozených dětí. V České republice byl stanoven poměr 1 : 88 000. Problém je ale v tom, že v aškenázské populaci je výskyt onemocnění dramaticky vyšší, četnost onemocnění se udává 1 : 1000.

V naší republice se na Gaucherovu nemoc v současné době léčí 35 pacientů, ale statisticky by jich mělo být kolem sta. To znamená, že u zhruba dvou třetin nemocných nebyla choroba diagnostikována, tudíž nemůže být náležitě léčena. To samozřejmě výrazně zhoršuje kvalitu života pacientů a dobu dožití. Způsob léčby je přitom známý, jde o dodávání chybějícího enzymu formou nitrožilní infuze v intervalu dvou týdnů. Důležité je genetické poradenství v rodinách pacientů, vyšetření na přenašečství a plánované rodičovství. U někoho se příznaky projeví v dětství, u jiného až v dospělosti. Ve většině případů ovšem chvíli trvá, než je pacientovi diagnostikována Gaucherova nemoc, proto je lepší v případě podezření na tuto chorobu sám na ni lékaře upozornit nebo se obrátit na odborné pracoviště.

Gaucherova nemoc je způsobena poruchou metabolismu, nedostatečnou činností lyzozomálního enzymu, který za normálních okolností umožňuje rozkládat složité sloučeniny tuků a cukrů tak, aby mohly být dále využity v organismu jako zdroj energie nebo stavební materiál pro obnovu tkání a orgánů. Nemoc se projevuje bolestmi břicha, zvětšenými játry a slezinou, řídnutím kostí a jejich bolestmi, poruchami krve.

První příznaky se objevují nejčastěji ve školním věku či dospělosti. Pokles počtu krevních destiček se projeví snadnou tvorbou krevních podlitin či zvýšenými krvácivými projevy, např. po menších chirurgických výkonech, extrakci zubu či v průběhu menstruace u dívek. Snížení počtu červených krvinek způsobuje hlavně pocit únavy a znemožňuje zvládat fyzicky náročnější úkony. Snížení počtu bílých krvinek vede k nižší obranyschopnosti organismu a vyšší nemocnosti.

Vyšetření je jednoduché, provádí se pomocí metody suché krevní kapky. Více informací a kontakty je možné získat na www.spravnadiagnoza.cz.

P. Balajka (psáno pro *ON*)

ŽNO BRATISLAVA

V **júli** srdečne blahoželáme našim členom ktorý oslaví svoje narodeniny: pán Juraj Alner – 80 rokov; pán Alexander Bachnár – 98 rokov; pani Ing. Erika Brániková – 86 rokov; pán Pavol Breiner – 55 rokov; pán Ernest Brodek – 87 rokov; pani Marianna Deáková – 73 rokov; pán Ivan Driapsa – 60 rokov; pani Ing. Agnesa Grossová – 71 rokov; pán Ondrej Herec – 73 rokov; pani MUDr. Eva Hulényiová – 79 rokov; pani Zita Kurzová – 73 rokov; pani Katarína Melišová – 60 rokov; pani PhDr. Emma Panovová-Weiser – 92 rokov; pán PaedDr. Ivan Pasternak – 73 rokov; pani PhDr. Anna Podhorná – 81 rokov; pani Míra Radová – 88 rokov; pani Marianna Rybecká – 82 rokov; pán Juraj Steiner – 71 rokov; pani ing. prof. Zuzana Sternová – 70 rokov; pán František Tepper – 70 rokov; pani Ing. Katarína Traubnerová – 71 rokov; pán RNDr. Eduard Ujházy – 71 rokov; pani Agneša Urbanová – 82 rokov; pani Anna Weissová – 93 rokov, a pán Ing. Ján Wister – 70 rokov. Prajeme dobré zdravie, veľa šťastia a osobnú pohodu.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA**Úmrtí**

S ľútosťou oznamujeme, že zomrel náš dlhoročný člen Eduard Longauer.

Zichrono livracha.

ŽO BRNO

V **červenci** oslavujú své narodeniny: pani Nicole Engelsmannová, nar. 31. 7. – 46 let; pani Lýdia Ferová, nar. 8. 7. – 79 let; pan David Fiša, nar. 7. 7. – 29 let; pani Dita Hanáková, nar. 3. 7. – 45 let; pan Leo Horáček, nar. 23. 7. – 68 let, pan Petr Kavan, nar. 15. 7. – 67 let; pan Yotam Kreiman, nar. 24. 7. – 31 let; pani Renata Laxová, nar. 15. 7. – 86 let; pani Gusti Veselá, nar. 27. 7. – 88 let, a pani Věra Vozáková, nar. 30. 7. – 73 let. Prajeme jim zdraví a osobní pohodu.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **červenci** oslaví narodeniny: pan Petr Chvátal, nar. 15. 7. – 44 let; pan Daniel Jančovič, nar. 30. 7. – 35 let; pan PhDr. Michael Neuwirth, nar. 7. 7. – 59 let; pani Irena Kubešová, nar. 30. 7. – 49 let, a pan Alexander Shonert, nar. 31. 7. – 45 let. Všem oslavencům přejeme pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

ŽO KARLOVY VARY

V **červenci** oslaví narodeniny: pan Tomáš Sommer, nar. 23. 7. – 71 let. Prajeme mu hodně zdraví a spokojenosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

V **júli** oslaví narodeniny: pán Ing. Ernest Ackermann – 62 rokov; pani Agnesa Friedová –

**ZPRÁVY
Z OBCÍ**

65 rokov; pani Illona Gregorová – 88 rokov; pán Peter Haber – 69 rokov; pani PhDr. Nadežda Lambertová – 73 rokov; pán Dagobert Lewandowski – 80 rokov; pani Mgr. Eva Novotná – 69 rokov; pani Zora Ondrušová – 60 rokov; pán MUDr. Pavol Rodan – 66 rokov; pani MUDr. Marta Rubovičová – 66 rokov, a pán PhDr. Pavol Šalamon – 66 rokov. Prajeme dobré zdravie a veľa šťastia.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **červenci** oslaví životní jubileum: pan MgA, Ph.D. Daniel Hrbek, nar. 29. 7. – 46 let; pan Petr Beck, nar. 22. 7. – 90 let; pani Eva Vostrá, 13. 7. – 29 let; slečna Andrea Dorazilová, nar. 26. 7. – 24 let; slečna Barbora Dorazilová, nar. 21. 7. – 20 let, a slečna Linda Dorazilová, nar. 27. 7. – 15 let. Prajeme hodně zdraví a radosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

V **červenci** oslaví narodeniny: pani PhDr. Zuzana Čaplová, nar. 5. 7. – 68 let; pani Jindřiška Danelová, nar. 6. 7. – 85 let; pani Zuzana Lyčková, nar. 20. 7. – 69 let; pani Evženie Mádlová, nar. 28. 7. – 68 let, a pani Inge Rusňáková, nar. 2. 7. – 85 let. Všem oslavencům přejeme pevné zdraví a spokojenost.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **červenci** oslaví narodeniny: pan Ladislav Václavík, nar. 4. 7. – 64 let; pan Karel Steiner, nar. 6. 7. – 64 let; pan Libor Běleš, nar. 9. 7. – 44 let, a pani Mgr. Klára Tydlitátová, nar. 30. 7. – 32 let. Všem našim jubilantům přejeme hodně zdraví a spokojenosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **červenci** oslavujú narodeniny: pani Rela Balejová, nar. 15. 7. – 88 let; pan Mikuláš Bröder, nar. 26. 7. – 89 let; pani Jana Fikart, nar. 28. 7. – 90 let; pani Ilona Homolková, nar. 23. 7. – 83 let; pani Edith Krausová, nar. 12. 7. – 88 let; pani Zdena Langerová, nar. 14. 7. – 88 let; pani Hana Nermut, nar. 12. 7. – 92 let; pani Marta Neužilová, nar. 29. 7. – 85

let; pani Irena Racková, nar. 23. 7. – 92 let; pani Kamila Siegllová, nar. 22. 7. – 92 let; pani Valerie Slezáková, nar. 1. 7. – 94 let; pan Bedřich Steiner, nar. 19. 7. – 86 let; pani Gusta Šnáblová, nar. 3. 7. – 98 let; pani Věra Toomanová, nar. 5. 7. – 86 let; pani Hana Tomková, nar. 28. 7. – 85 let; pani Janina Vrbová, nar. 20. 7. – 92 let, a pani Zdenka Freundová, nar. 23. 7. – 86 let. Všem přejeme pevné zdraví a pohodu do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

Dne 3. června zemřel ve věku 90 let pan Ernest Fuks. Se zesnulým jsme se rozloučili 5. června v obřadní síni NŽH, obřad provedl pražský rabín David Peter.

Dne 16. června zemřela ve věku 88 let pani Marta Kotová. Obřadní rozloučení se konalo 22. června v obřadní síni židovského hřbitova v Liberci.

Dne 20. června zemřel ve věku 86 let pan Semjon Biller. Se zesnulým jsme se rozloučili 22. června v obřadní síni NŽH v Praze.

Dne 23. června zemřela ve věku 74 let pani Ella Šišková. Se zesnulou jsme se rozloučili v obřadní síni NŽH v Praze.

Zichronan livracha!

ŽNO PREŠOV

V **júli** oslaví svoje narodeniny: pani MUDr. Soňa Bázlerová – 72 rokov; pani Fani Izraelová – 71 rokov; pani Magda Rochlitzová – 80 rokov, a pani Etela Štekaurová – 93 rokov. Jubilantom prajeme z celého srdca všetko najlepšie, veľa zdravia a pohody v kruhu najbližších.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO RIMAVSKÁ SOBOTA

V **júli** oslaví narodeniny: pán Ing. Zoltán Wirtschafter, nar. 4. 7. – 63 rokov, a pán Štefan Bató, nar. 30. 7. – 69 rokov. Prajeme týmto našim členom pevné zdravie, veľa šťastia a radosti v živote.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **červenci** oslaví své narodeniny: pani Lotte Kozová, nar. 19. 7. – 92 let; pani Hana Kredlová, nar. 15. 7. – 60 let; pani Sylvia Lebovičová, nar. 26. 7. – 71 let; pan František Lederer, nar. 11. 7. – 87 let; pani Eva Skočdopolová, nar. 29. 7. – 85 let; pan Robert Appel, nar. 7. 7. – 53 let; pan Roman Faerman, nar. 1. 7. – 59 let, a pan Miroslav Stančík, nar. 3. 7. – 67 let. Prajeme jim dobré zdraví a hodně radosti v dalších letech.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V měsíci **červenci** oslaví narodeniny pani Lydie Schöpflová. Prajeme jí hodně zdraví a spokojenosti.

Ad mea veesrim šana!

SPOR O ZEĎ POKRAČUJE

Vleklé jednání mezi představiteli amerického konzervativního a reformního židovstva, Židovské agentury a izraelské ortodoxie o to, aby byl u jeruzalémské Západní zdi vymezen prostor pro neortodoxní věřící, kteří se na tomto místě chtějí pomodlit podle svého způsobu, prožívá další krizi. V červnu kabinet premiéra Netanjahua odmítl realizovat kroky navržené v dohodě z ledna 2016, podle níž měl být takový prostor vytvořen. Hlavní slovo v tomto odmítnutí měli zástupci ortodoxních stran, kteří dokonce pohrozili, že odejdou z vládní koalice. Rozhodnutí vzbudilo velkou kritiku, Židovská agentura je nazvala cestou k „rozdělení židovského národa“. Premiér sice pověřil ministra pro oblastní spolupráci, aby vytvořil jiný plán, jenž by vyhovoval i náboženským stranám, ale panují pochybnosti, zda lze takové řešení vůbec nalézt.

ZÁKON O PŘEDCHÁZENÍ GENOCIDÁM

Americký kongres schválil zákon nazvaný podle spisovatele a nositele Nobelovy ceny míru Elieho Wiesela, jehož cílem je předcházet genocidám a ukrutnostem. Zákon navrhli společně představitelé republikánské a demokratické strany a má zajistit, aby oficiální politika USA úsilí o předcházení genocidám a dalším zločinům vnímala jako svůj národní bezpečnostní zájem. V rámci zákona vznikne pracovní skupina zaměřená na masová zvěrstva a zákon též umožní, aby byli školeni odborníci se zaměřením na detekci takového násilí.

SOCIÁLNÍ DÁVKY PRO RODINY TERORISTY

Jak uvádí Židovský tiskový servis (www.ztis.cz), v příspěvku prezidenta palestinské samosprávy Mahmúda Abbáse, který přečetl na výroční bezpečnostní konferenci v Herzliji Abbásovým jménem jeho zahraničněpolitický poradce Nabil Šaath, zazněla obhajoba sociálních dávek, které palestinská samospráva vyplácí rodinám uvězněných či zabitých teroristů. Je to podle jeho slov jen „záminka, aby se Netanjahu vyhnul diskusí o klíčových tématech“. Izrael pokládá vyplácení těchto dávek rodinám odsouzených teroristů a „mučedníků“, jak Palestinci nazývají teroristy zabitě při pokusu o útok, za svého druhu oslavu a propagaci násilí. Proto také v izraelském Knesetu prošel prvním čtením návrh zákona, podle něhož Izrael

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Plakát ke hře *Terezín* od Nicholase Tolkiena.

ukrátí palestinskou samosprávu o její daně ve výši jedné miliardy šekelů, což je částka, již palestinské úřady loni vyplatily rodinám vězněných či zabitých teroristů.

PŘELOMOVÉ ROZHODNUTÍ

Jednaosmdesátiletá Izraelka Renee Rabinowitzová vyhrála v červnu proces, který vedla proti letecké společnosti El Al kvůli diskriminaci. Zaměstnanci společnosti ji roku 2015 při letu z USA do Izraele požádali, aby si přesedla, protože o to poprosil pasažér vedle ní. Byl to ultraortodoxní Žid a odmítl sedět vedle cizí ženy. Rabinowitzová, která přežila šoa a do USA jezdí za příbuznými, se bez velkého nadšení podvolila, ale později se s touto zkušenosťou svěřila zástupkyni poradenské skupiny Religious Action Centre, a ta jejím jménem El Al zažalovala. Jeruzalémský soud jí přiznal odškodné, ale kauza měla dalekosáhlejší účinek: soudce letecké společnosti zakázal, aby napříště vyhověl (nyní celkem častým) požadavkům ortodoxních mužů, kteří odmítnou sedět vedle neznámé ženy.

ŘÁD PRO FRANKA LOWYHO

Britská královna udělila rytířský řád Franku Lowymu, slovenskému rodákovi přeživšímu šoa, filantropovi a spoluzakladateli nákupního centra Westfield Corporation. Do šlechtického stavu byl povýšen za svůj příspěvek k rozvoji hospodářství Spojené-

ho království a dobročinnost. Lowy se narodil roku 1930 ve Fiřakovu, během šoa byl s matkou internovaný v ghettu v Maďarsku, otec zahynul v Osvětimi. Roku 1946 se dostal přes Francii do Palestiny, bojoval v izraelské válce o nezávislost; roku 1952 odjel do Austrálie a pustil se do obchodování. Nejprve měl lahůdkářství s donáškovou službou, později s dalším přistěhovalcem Johnem Saundersem založili nákupní středisko (tehdy neznámou novinku) na předměstí Sydney. Westfield Corporation se časem vypracovala na světově známou značku a Lowyho nákupní centra se rozšířila i v USA, na Novém Zélandu a v Británii. Lowy podporuje australské vysokoškolské vzdělávání a výzkum kardiologických onemocnění a rakoviny.

TOLKIENŮV ŽIDOVSKÝ PRAVNÍK

V červnu měla v New Yorku premiéra hra na téma Terezín. Napsal ji Nicholas Tolkien, právník J. R. R. Tolkiena, autora již klasických děl o hobitech, elfech a trpaslících. Tolkienův vnuk Simon se oženil s americkou Židovkou Tracy Steinbergovou a jejich syn Nicholas je tedy halachický Žid. Rodina, která žila v Londýně, však žádné tradice nedodržovala. Malý Nicholas chodil do soukromé školy, a když spolužákům oznámil, že je Žid, posmívali se mu. Zastání našel u prarodičů Steinbergů, kteří měli v Londýně obchod s oděvy; dědeček Mark vnuka připravil i k bar mivva. Když se stal Nicholas filmařem a dramatikem, věnoval jednu ze svých prací osudu terezínských dětí – čerstvě uvedené drama *Terezín* napsal z pohledu dvou děvčátek. (am)

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta, a. s. Objednávky na bezplatné infolince České pošty 800 300 302 nebo 954 302 007(16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p., oddělení periodického tisku Olšanská 38/9, 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prstc@cpost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o., P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 30. 6. 2017.

Cena 20 Kč (0,90 €)